

Η σεξουαλικότητα στην εφηβεία και ο ρόλος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης

Επόπτης Διατριβής: Παναγιώτης Σταυρινίδης

Τμήμα Ψυχολογίας

Μεταπτυχιακό Σχολικής Συμβουλευτικής και Καθοδήγησης

Μαρία Χριστοφόρου

Μάιος 2023

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
Η εφηβική ηλικία	6
Εφηβεία ορισμοί.....	6
Προ-εφηβεία (8-10 ετών)	6
Η πρόωμη εφηβεία (10-12 ετών)	6
Η μέση εφηβεία (12-14 ετών)	7
Η όψιμη/ύστερη εφηβεία (14-16 ετών).....	7
Η έννοια της σεξουαλικότητας	11
Η σεξουαλικότητα των νέων.....	13
Ορισμός.....	13
Η σεξουαλικότητα των κοριτσιών.....	14
Η σεξουαλικότητα των αγοριών.....	15
Η σεξουαλική ανάπτυξη	16
Σεξουαλικός προσανατολισμός	17
Ταυτότητες φύλου.....	19
Παράγοντες που επηρεάζουν τη σεξουαλική συμπεριφορά των εφήβων.....	20
Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση- Σεξουαλική Αγωγή	22
Ορισμός.....	22
Ποιοι θα έπρεπε να είναι οι στόχοι της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των εφήβων:	25
Θεματολογία που μπορούν να έχουν τα προγράμματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στο σχολείο:.....	26
Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην Κύπρο.....	33
Η αντίληψη της κυπριακής κοινωνίας για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και για σεξουαλικά ζητήματα.....	33
Η ιστορική ανασκόπηση της πολιτικής για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στο εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου.....	36
Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην Κύπρο σήμερα	40
Η σεξουαλική αγωγή στην κοινωνία εκτός της σχολικής μονάδας.....	42
Ο ρόλος του σχολικού συμβούλου στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση	48
Συμπεράσματα.....	50
Βιβλιογραφία	52
Νομοθεσία.....	59

Εισαγωγή

Η εφηβεία είναι μια δύσκολη περίοδος για τους εφήβους και τους γονείς τους, αλλά και μια όμορφη περίοδος, διότι σε αυτά τα χρόνια αναπτύσσεται το άτομο και δημιουργεί μια προσωπικότητα. Το θέμα της σεξουαλικότητας είναι ένα θέμα που πολύ λίγα άτομα συζητούν στην κοινωνία, στο σχολείο, αλλά και στην οικογένεια. Θα μπορούσε κανείς να πει πως είναι και θέμα ταμπού. Δυστυχώς όμως με το να μην συζητιέται δημιουργούνται αρκετά κενά, αλλά και ανεπιθύμητες συνέπειες. Η μη ενημέρωση και η ημιμάθεια δεν προσφέρουν κάτι παρά μόνο στερούν! Για να προλάβουμε λοιπόν ανεπιθύμητες πράξεις και συνέπειες θα ήταν καλό να υπάρχει ενημέρωση στους εφήβους, αλλά και στους γονείς. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της διαδικασίας κατά την εφηβική ηλικία. Ξεκινώντας από τον γονέα και καταλήγοντας στην κοινωνία με ενδιάμεσο σταθμό προφανώς το σχολείο. Για να γίνει αυτό θα πρέπει να αναγνωριστεί η σημαντικότητα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και να αρχίσουν οι δράσεις!

Η εφηβεία είναι ένα κρίσιμο στάδιο ανάπτυξης, στο οποίο οι σωματικές και ψυχολογικές αλλαγές μπορούν να επηρεάσουν βαθιά την ταυτότητα και τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις ενός ατόμου. Μία από τις πιο σημαντικές πτυχές αυτής της περιόδου της ζωής είναι η σεξουαλικότητα, η οποία μπορεί να είναι πηγή σύγχυσης και ενθουσιασμού κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Ως εκ τούτου, είναι ζωτικής σημασίας οι νέοι να λαμβάνουν μια ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση προκειμένου να διασφαλιστεί η σωματική, ψυχική και συναισθηματική ευημερία τους.

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι ένα ουσιαστικό εργαλείο για να τους βοηθήσει να αναπτύξουν υγιείς στάσεις και συμπεριφορές γύρω από τη σεξουαλικότητα. Μπορεί να τους παρέχει τις πληροφορίες και την υποστήριξη που χρειάζονται για να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις και να κατανοήσουν τους κινδύνους που συνδέονται με ορισμένες συμπερι-

φορές. Η σεξουαλική εκπαίδευση μπορεί επίσης να ενθαρρύνει τους νέους να σκεφτούν κριτικά τους ρόλους και τα στερεότυπα των φύλων και να κατανοήσουν τη σημασία της συναίνεσης και του σεβασμού στις σχέσεις.

Επιπλέον, η ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση μπορεί επίσης να βοηθήσει στην αντιμετώπιση ζητημάτων σεξουαλικής υγείας και ασφάλειας. Παρέχοντας στους νέους τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, έτσι ώστε να μπορούν να συνειδητοποιήσουν περισσότερο τους κινδύνους που συνδέονται με ορισμένες συμπεριφορές και να μπορούν να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με τις σεξουαλικές τους δραστηριότητες. Αυτό μπορεί να βοηθήσει στη μείωση κινδύνου ανεπιθύμητων εγκυμοσύνων και σεξουαλικά μεταδιδόμενων λοιμώξεων.

Τέλος, η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση μπορεί να βοηθήσει στη μείωση του στίγματος που περιβάλλει τη σεξουαλικότητα και να προσφέρει στους νέους έναν ασφαλή χώρο για να μιλήσουν ανοιχτά και ειλικρινά.

Λέξεις κλειδιά: σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, σεξουαλικότητα, εφηβεία, σεξουαλικά προσανατολισμός, ταυτότητες φύλου

Συντομογραφίες

Π.Ο.Υ/WHO: Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας/ World Health Organization
Σ.Μ.Ν: Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα
ΛΟΑΤΚΙ/LGBTQ: Λεσβία, Ομοφυλόφιλος, Αμφιφυλόφιλος και Τρανς, Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Queer
ΜΚΟ: Μη κερδοσκοπικός οργανισμός
ΣΑ: Σεξουαλική Αγωγή
Ο.Η.Ε: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Η εφηβική ηλικία

Εφηβεία ορισμοί

Η εφηβεία είναι η αναπτυξιακή περίοδος της ζωής του ανθρώπου η οποία ξεκινάει με ειδικές βιολογικές αλλαγές (ορμονικές) στο σώμα του παιδιού. Αλλαγές που έχουν παράλληλα και ψυχοσωματικές επιπτώσεις, και τελειώνει ψυχολογικά με την τελική γενετήσια ολοκλήρωση και αυτόνομη ωρίμανση του ατόμου. Είναι η κρίσιμη περίοδος, που βρίσκεται στο μεταίχμιο μεταξύ παιδικότητας και ενηλικίωσης (Τσιάντης, 1989).

Η εφηβεία είναι η μεταβατική περίοδος μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ενηλικίωσης, που συνήθως ορίζεται ως η περίοδος ταχείας σωματικής, συναισθηματικής και γνωστικής ανάπτυξης και μια περίοδος αυξημένης ανάληψης κινδύνων και πειραματισμών (Lerner, 2020).

Προ-εφηβεία (8-10 ετών)

Αυτό το στάδιο χαρακτηρίζεται από την έναρξη σωματικών αλλαγών, όπως εκρήξεις ανάπτυξης, ανάπτυξη μαστών στα κορίτσια και διεύρυνση των όρχεων στα αγόρια. Είναι η περίοδος σωματικής και πνευματικής ανάπτυξης που εμφανίζεται πριν από την εφηβεία. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, συμβαίνουν νοητικές αλλαγές όπως η ανάπτυξη γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, καθώς και η ανάπτυξη της αίσθησης ταυτότητας. Είναι σημαντικό για τους γονείς και για τους φροντιστές να παρέχουν υποστήριξη και καθοδήγηση κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, προκειμένου να διασφαλιστεί η σωματική και η ψυχική υγεία του παιδιού.

Η πρόωγη εφηβεία (10-12 ετών)

Είναι η εποχή της αντιφατικότητας, και συνυπάρχουν η απομόνωση και η ανεπιφύλακτη αποδοχή των συνομηλίκων, ο εγωκεντρισμός και ο αλτροισμός, η αγένεια αλλά και η ευαισθησία, καθώς και η αισιοδοξία εναλλασσόμενη με μια αίσθηση

ματαιότητας. Οι έφηβοι παλεύουν για την ελευθερία τους, αλλά εάν τους παραχωρηθεί ανεπιφύλακτα, το εκλαμβάνουν αυτό σαν παραμέληση τους. Η πραγματικότητα είναι ότι ο έφηβος έχει ανάγκη να υπάρχει κάτι ενάντια του για να μπορεί να επαναστατήσει.

Η μέση εφηβεία (12-14 ετών)

Έχει σχέση με τη χειραφέτηση από τους γονείς, κάτι για το οποίο χρησιμοποιούνται ποικίλοι μηχανισμοί. Η αντιστροφή του συναισθήματος κάνει τον έφηβο απόμακρο και εχθρικό απέναντι στους γονείς του, καθώς προσπαθεί να προφυλάξει τον εαυτό του από τα απειλητικά συναισθήματα της προσκόλλησης. Σε αυτό το στάδιο, καινούργια αντικείμενα υπερεξειδανίκευσης και προσκόλλησης γίνονται αφορμή για παροδικές ταυτοποιήσεις, κατά την ολοκλήρωση της προσωπικότητας. Συχνό φαινόμενο είναι αυτό της ναρκισσιστικής ενασχόλησης, που μπορεί κάποτε να φτάσει στα όρια της ναρκισσιστικής απομόνωσης. Επίσης βρίσκουμε την ανάπτυξη τάσεων όπως ο ασκητισμός και η επιδίωξη διανοητικών στόχων. Μέσα από τον ασκητισμό, ο έφηβος προσπαθεί να αποκηρύξει μαζικά όλα όσα σχετίζονται με την έκφραση της σεξουαλικότητας και της επιθετικότητας του, οι οποίες είναι φυσικές εκδηλώσεις κατά την εφηβεία.

Η όψιμη/ύστερη εφηβεία (14-16 ετών)

Με την περίοδο αυτή ολοκληρώνεται η εφηβεία και επιτυγχάνονται τρεις βασικές επιδιώξεις, η ανεξαρτητοποίηση από τους γονικούς δεσμούς της παιδικής ηλικίας, η απελευθέρωση από τις συγκρούσεις της εποχής εκείνης, η ικανότητα λειτουργίας σε ένα γεννητικό σεξουαλικό επίπεδο, για να ολοκληρωθούν τα σεξουαλικά συναισθήματα με τρυφερότητα, συμπάθεια και ώριμη αγάπη και τέλος η διαμόρφωση μιας σταθερής ταυτότητας, που είναι μια περίπλοκη έννοια, καθώς περιλαμβάνει μια έννοια της ατομικής ταυτότητας, μια συνέχεια της προσωπικής ιστορίας του κάθε ατόμου, και μια εσωτερική αίσθηση του ανήκειν σε μια ομάδα. Ο Erikson θεωρεί κάτι τέτοιο, ως μια αναγκαία ανάγκη της εφηβείας, και η αποτυχία της οδηγεί σε σύγχυση ρόλων.

Στην εφηβική ηλικία υπάρχουν μερικά χαρακτηριστικά στην συμπεριφορά και στα συναισθήματα του εφήβου, τα οποία θεωρούνται αναγκαία για την ψυχοσωματική ανάπτυξη του. Η μεγάλη αύξηση της φυσικής ανάπτυξης του εφήβου και η εμφάνιση των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου, όπως η ανάπτυξη του στήθους για τα κορίτσια και το σπάσιμο της φωνής για τα αγόρια, είναι τα πρώτα χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου, που κάνουν τον έφηβο να φέρεται αμήχανα, αδέξια, και χωρίς αυτοπεποίθηση, η εικόνα του σώματος του έχει αλλάξει, ενώ παράλληλα προσέχει πολύ την εξωτερική του εμφάνιση.

Ο αυνανισμός είναι ένα δεύτερο χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου το οποίο βρίσκεται σε άμεση σχέση με τις σωματικές αλλαγές. Ο αυνανισμός είναι μια συνήθεια κατά τη διάρκεια της εφηβείας, την οποία αποκτούν σ' ένα στάδιο τα περισσότερα αγόρια και κορίτσια, και σχετίζεται με την εκούσια συμμετοχή τους στον αυτοερωτισμό, αυτό δείχνει την σεξουαλική αφύπνιση τους. Είναι μια φυσιολογική εκδήλωση αυτής της ηλικίας, η οποία οδηγεί τον έφηβο σταδιακά στη σεξουαλική επαφή, όταν εκείνος το αναζητήσει και νιώσει έτοιμος.

Ακόμη ένα χαρακτηριστικό της εφηβικής ηλικίας είναι η συναισθηματική αστάθεια και οι συχνές συναισθηματικές αλλαγές του εφήβου. Τη μια στιγμή μπορεί να είναι πολύ χαρούμενος και την άλλη πολύ μελαγχολικός. Επίσης παρουσιάζει μεγάλες και συχνές αλλαγές στα ενδιαφέροντα του. Αυτή η συμπεριφορά οφείλεται στις φυσιολογικές μεταβολές, λόγω της φυσικής ανάπτυξης και της γεννητικής ωρίμανσης του. Αλλά και στα προβλήματα της κοινωνικής ζωής του, όπως στις σχέσεις του με συνομηλίκους, αλλά και στο άγχος που συμβαίνει από την ανάγκη για αντιστοιχία σε κάποιο πρότυπο.

Επίσης χαρακτηριστικό είναι η συναισθηματική και η συμπεριφορική αστάθεια που βρίσκεται το παιδί ενώ προσπαθεί να δημιουργήσει τη δική του ταυτότητα, ανάλογα με τα

μηνύματα και τις παραστάσεις που παίρνει από το περιβάλλον του και τους γονείς του. Οι εναλλαγές προτύπων, η περιοδική προσκόλληση σε αυτά τα πρότυπα, οι ιδεολογικές αναζητήσεις του εφήβου και η ανάγκη του για συμμετοχή σε ομάδες συνομήλικων είναι όλες εκφράσεις της ανάγκης του για δημιουργία και αποσαφήνιση της ταυτότητας του.

Η στάση του εφήβου προς το αντίθετο φύλο είναι επίσης χαρακτηριστική. Στην αρχή της εφηβείας τα αγόρια και τα κορίτσια δείχνουν μεγάλη αδιαφορία προς το αντίθετο φύλο. Στη μέση της εφηβείας υπάρχει μια τάση να πηγαίνουν αγόρια με αγόρια και κορίτσια με κορίτσια. Στην όψιμη εφηβική ηλικία υπάρχει έντονο ενδιαφέρον για το αντίθετο φύλο. Ο θαυμασμός και η συμπάθεια που δείχνει ο έφηβος για μεγαλύτερα άτομα του ίδιου φύλου είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό της εφηβικής ηλικίας και κυρίως της πρώιμης και της μέσης. Αυτή η συμπάθεια και ο θαυμασμός του εφήβου προέρχονται από την ανάγκη του εφήβου να βρει ένα πρότυπο στο οποίο θα ήθελε να μοιάσει.

Ο έφηβος δεν δέχεται ψευδείς λύσεις. Είναι ένα στάδιο στο οποίο ο έφηβος δείχνει μια ηθική, μια έντονη και απόλυτη συμπεριφορά που μπορεί να φαίνεται αρρωστημένη, παρόλα αυτά θεραπεύεται με το πέρασμα του χρόνου. Ο έφηβος δηλαδή ζητάει μια θεραπεία άμεση, αλλά ταυτόχρονα απορρίπτει καθετί στο οποίο διαισθάνεται ότι υπάρχει κάποια ψευδή λύση. Υπάρχει επίσης μια σημαντική αλλαγή της στάσης του εφήβου απέναντι στους γονείς του. Η αλλαγή αυτή οφείλεται στην επιθυμία του για περισσότερη ανεξαρτησία και την ένταξη του σε ομάδες έξω από την οικογένεια αν και η αγάπη που έχει ο έφηβος για τους γονείς του παραμένει η ίδια ή και μεγαλώνει. Στην εφηβεία υπάρχουν συγκρούσεις μεταξύ αγοριού και μητέρας και κοριτσιού και πατέρα. Διότι κατά την εφηβική ηλικία γίνεται κατά κάποιο τρόπο επανάληψη όλων των προηγούμενων σταδίων της φυσιολογικής εξέλιξης του ατόμου. Ένα βασικό από τα στάδια αυτά είναι του Οιδιπόδειου Συμπλέγματος, όπου το αγόρι στην ηλικία των 4-5 ετών δείχνει μεγάλη αγάπη για τη μητέρα του και αντιπαλότητα προς τον πατέρα του και το κορίτσι το αντίθετο. Αυτού του είδους οι συγκρούσεις και οι καβγάδες

έχουν αμυντικό χαρακτήρα και οφείλονται σε αναβίωση συναισθημάτων αγάπης του εφήβου για τους γονείς του, που τώρα συνοδεύονται και από συναισθήματα ενοχής, επειδή υπάρχει η σεξουαλική ωρίμανση. Οι γονείς δεν πρέπει να εμπλακούν σε διαμάχες αντιζηλίας και ανταγωνιστικότητας με τον έφηβο, διότι μπορεί να εξελιχθεί σε μια πολύ σοβαρή σύγκρουση. Επίσης προβλήματα μπορούν να προκύψουν, όταν ο έφηβος είναι πιο έξυπνος από τους γονείς του, γιατί τότε οι συγκρούσεις μπορεί να είναι πολύ πιο έντονες (Τσιάντης, 1987).

Για να μπορέσει ο έφηβος να αναπτυχθεί πλήρως ψυχοσεξουαλικά, δεν αρκεί να έχει τη σωστή σωματική διάπλαση, πρέπει να έχει και την κατάλληλη ψυχολογική προετοιμασία. Όπως είναι λογικό οι έφηβοι πειραματίζονται σεξουαλικά με διάφορους τρόπους, ανάλογα με την ηλικία και τον βαθμό ωρίμανσης τους. Πολλές ανησυχίες, ανασφάλειες και ερωτήματα δημιουργούνται και περιμένουν απάντηση. Μια νέα αίσθηση για το φύλο, το γένος, το ρόλο αρχίζει να γίνεται αισθητή (Κρουσταλάκης, 1995).

Το βασικό, λοιπόν μήνυμα για τον έφηβο είναι να μάθει, να νιώσει άνετα σε ότι αφορά θέματα που έχουν σχέση με την ανατομία και τη λειτουργία του σώματος του, και τις συναισθηματικές του ανάγκες και αναζητήσεις. Είναι καλό να υπάρχει μια ανοικτή γραμμή επικοινωνίας με το παιδί-έφηβο, για να μπορέσει ο ίδιος να λειτουργήσει πιο άνετα. Σε περιπτώσεις που διακόπτεται η γραμμή επικοινωνίας, κατακάθονται ταμπού, προκαταλήψεις και επακόλουθες μπορεί να είναι οι διαταραχές στον ψυχολογικό κόσμο του εφήβου, αλλά και στην ομαλή λειτουργία της οικογένειας (Ταντανάσης κ.α., 1997).

Είναι φανερό ότι, για να υπάρξει σωστή διαπαιδαγώγηση των εφήβων, αλλά και ομαλή ολοκλήρωση του σταδίου της εφηβείας, πρέπει πρώτα από όλα, να είναι σωστά ενημερωμένοι οι γονείς για τις συναισθηματικές αναζητήσεις των παιδιών τους, και τα χαρακτηριστικά πρότυπα συμπεριφοράς τους κατά την περίοδο αυτή. Κυρίως η μητέρα θα

πρέπει να είναι ενημερωμένη στα θέματα σεξουαλικότητας, αφού εκείνη έχει τη μεγαλύτερη επαφή με το παιδί. Αλλά και ο ρόλος του πατέρα δεν είναι μικρότερος, από αυτόν το παιδί καθοδηγείται προς τους συνανθρώπους του και την κοινωνία, γενικότερα (David & Williams, 1981).

Στο τέλος μετά από αυτή την κρίση της εφηβείας, ο έφηβος θα βρει το δρόμο του και θα αρχίσει να τακτοποιείται με την κοινωνία, τους γονείς του και το ευρύτερο περιβάλλον, χωρίς να αισθάνεται απειλή (Τσιάντης, 1987).

Το τελευταίο στάδιο είναι η μετά-εφηβεία (16+ ετών), είναι μια περίοδος σωματικής και πνευματικής ωρίμανσης κατά την οποία τα άτομα φτάνουν σε πλήρη σεξουαλική και σωματική ωριμότητα. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, τα άτομα μπορεί να εμφανίσουν αλλαγές στη σύσταση του σώματος, στην οστική και μυϊκή μάζα και στην υφή του δέρματος. Αυτή η περίοδος συνδέεται επίσης με την ανάπτυξη γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, καθώς και με την ανάπτυξη της αίσθησης ταυτότητας (Τσιάντης, 1987).

Η έννοια της σεξουαλικότητας

Η σεξουαλικότητα θεωρείται μια βασική έννοια για το πεδίο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Σύμφωνα με τον ευρύτερα αποδεκτό ορισμό του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας «η ανθρώπινη σεξουαλικότητα αποτελεί φυσικό συστατικό της ανθρώπινης ανάπτυξης σε κάθε φάση της ζωής και περιλαμβάνει σωματικές, ψυχολογικές και κοινωνικές συνιστώσες» (WHO Regional Office for Europe, 1999/2001).

Αποτελείται από το σεξ, τις ταυτότητες και τους ρόλους των φύλων, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τον ερωτισμό, την ευχαρίστηση, την οικειότητα και την αναπαραγωγή, εκφράζεται με σκέψεις, φαντασιώσεις, επιθυμίες, πεποιθήσεις, στάσεις, αξίες, συμπεριφορές, πρακτικές, ρόλους και σχέσεις και επηρεάζεται από την αλληλεπίδραση βιολογικών,

ψυχολογικών, κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών, πολιτιστικών, ηθικών, νομικών, ιστορικών, θρησκευτικών και πνευματικών παραγόντων (World Health Organization, 2006).

Περιγράφεται η ανάγκη του ανθρώπου για αγάπη και ατομική ολοκλήρωση με τον όρο «σεξουαλικότητα», αλλά και ο τρόπος βίωσης και έκφρασης του εαυτού του ως σεξουαλικό ον. Από βιολογική οπτική εμπεριέχει τα φυσικά χαρακτηριστικά, μέσα από τα οποία διαφοροποιούνται τα δύο φύλα κι η αντίληψη του ανδρισμού ή της θηλυκότητας. Στην ψυχολογική διάσταση της «σεξουαλικότητας» συναντώνται τα στοιχεία που προσδιορίζουν την ατομικότητα, την αυτοαντίληψη και την ταυτότητα ενός ατόμου, ενώ στην κοινωνικοπολιτιστική της διάσταση συναντώνται οι ιδέες, αξίες και οι νοοτροπίες ενός ανθρώπου, με τις οποίες προωθούνται όλες οι συμπεριφορές και οι στάσεις του (Αντωνοπούλου, 1997; Γερούκη, 201; Rathus et al., 2014).

Η σεξουαλικότητα δηλαδή δεν περιορίζεται στη σεξουαλική συμπεριφορά μόνο, αλλά αποτελεί ένα κομμάτι της προσωπικότητας το οποίο είναι πολύ σημαντικό και επηρεάζει σημαντικά την ανθρώπινη ύπαρξη. Η θετικά αναπτυγμένη αντίληψη για αυτήν θα παρέχει σημαντικά οφέλη λόγω του ότι δίνει την ευκαιρία, μέσα από τα παιδιά, για επίτευξη μιας σύνδεσης με το μέλλον, οδηγεί στη σωματική απελευθέρωση και τη σεξουαλική ικανοποίηση, βοηθάει στη δέσμευση μεταξύ των ανθρώπων, δίνει τη δυνατότητα για επικοινωνία μέσα από το συναίσθημα, τονώνει την αυτοεκτίμηση μέσω των θετικών σεξουαλικών εμπειριών και τέλος αποτελεί παράγοντα οικοδόμησης της ταυτότητας του ατόμου (WHO Regional Office for Western Pacific, 1995).

Η σεξουαλικότητα των νέων

Ορισμός

Η σεξουαλικότητα αναφέρεται στην έκφραση της ψυχικής και βιολογικής λειτουργίας που στοχεύει στη σωματική ικανοποίηση και συναισθηματική πληρότητα δια μέσου της ηδονής. Είναι μια έννοια πολυδιάστατη, που αφορά στη βιολογική, γνωστική, ψυχική, συναισθηματική και κοινωνική πλευρά του ατόμου. Ξεκινάει από τη γέννηση, οργανώνεται με τη ψυχοσυναισθηματική ωρίμανση και διεκδικείται με την αναζήτηση συντρόφου (Ασκητής, 1995).

Η έκφραση της σεξουαλικότητας αποτελεί ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ήβης και είναι άρρητα συνδεδεμένη με την εφηβεία. Σε αυτή την ηλικία έχουμε δυο πρόσωπα, του παιδιού αλλά και του ανερχόμενου άνδρα και της ανερχόμενης γυναίκας. Η σεξουαλική αφύπνιση αποτελεί γεγονός, τα σεξουαλικά ερεθίσματα πληθαίνουν και εναλλάσσονται. Η σεξουαλική περιέργεια, η πονηριά, ο μυστικισμός, η αμηχανία, αλλά και η ανάγκη να μάθει ο έφηβος περισσότερο, κυριαρχούν σ' αυτήν την περίοδο. Την εποχή έναρξης της ήβης η ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη έχει ολοκληρωθεί σε μεγάλο βαθμό και έχει αποκτηθεί οριστικά η ταυτότητα του φύλου. Ο έλεγχος της σεξουαλικής δραστηριότητας στην εφηβεία δεν είναι εύκολος. Τόσο το κορίτσι όσο και το αγόρι δύσκολα φανερώνουν τις σεξουαλικές τους σχέσεις. Τα χαρακτηριστικά της σεξουαλικής δραστηριότητας διαφέρουν ανάλογα με την ηλικία, το φύλο και το κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο των ατόμων.

Στην ηλικία των 11 ετών, δηλαδή στην πρώτη εφηβική φάση, οι έφηβοι είναι εξαιρετικά περίεργοι να μάθουν την αιτία αυτού τους του ενστίκτου, το οποίο δεν μπορούν να ελέγξουν. Γύρω στα 13 χρόνια, στη μέση εφηβική φάση, δεν τους ενδιαφέρει και τόσο να εξηγήσουν τι συμβαίνει μέσα στο σώμα τους. Στην πραγματικότητα θέλουν να καταλάβουν πως μπορούν να έχουν επιτυχία όταν προσπαθούν να προσεγγίσουν άτομα του αντιθέτου φύλου. Το ότι οι έφηβοι σήμερα διεθνώς ξεκινούν τις σεξουαλικές δραστηριότητες σε

μικρότερες ηλικίες, σε σχέση με τις παλαιότερες γενιές δεν σημαίνει ότι οι πρώτες σεξουαλικές εμπειρίες είναι πάντα επιτυχημένες.

Σε μια έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο όπου συμμετείχαν 1000 έφηβοι φάνηκε πως ο μέσος όρος ηλικίας της πρώτης σεξουαλικής επαφής είναι τα 15 χρόνια. Συχνά φέρνουν ντροπή, φόβο και απογοήτευση, ενώ προκαλούν και ανησυχίες, όσον αφορά την αντισύλληψη και τη μετάδοση του AIDS. Ένας μεγάλος αριθμός εφήβων, που είχαν την πρώτη τους ερωτική επαφή στα 14 ή κάτω από 14 χρονών στη Σκωτία δήλωσαν μετανιωμένοι, το 1/3 των κοριτσιών και πάνω από το 1/4 των αγοριών αισθάνθηκαν, ότι είχαν την επαφή από πολύ νωρίς, ενώ το 9% των ερωτηθέντων εφήβων δήλωσε άγνοια για μεθόδους προστασίας από τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα (Burrack, 1999).

Η σεξουαλικότητα των κοριτσιών

Η ορμονική ενεργοποίηση του κοριτσιού, σηματοδοτείται με την αρχή της περιόδου, γύρω στην ηλικία των 12. Αυτή θεωρείται η «εύκολη ηλικία» των ανοιχτών σεξουαλικών προκλήσεων για το κορίτσι, θεωρείται πως πλέον διαμορφώνεται σωματικά ως γυναίκα και δέχεται ερωτικές προκλήσεις από αγόρια αλλά και από μεγαλύτερους άνδρες. Το έφηβο κορίτσι αρχίζει να ασχολείται με τη μόδα, φοράει ρούχα που την αναδεικνύουν και οι αρχικές προσεγγίσεις με άτομα του αντίθετου φύλου είναι συχνά αδέξιες.

Τα κορίτσια ενώ αρχικά δείχνουν ενδιαφέρον για τα αγόρια της ηλικίας τους, στη συνέχεια στρέφονται σε πιο μεγάλα αγόρια που φαίνονται ωριμότερα και πιο ενδιαφέροντα. Επίσης αναζητούν λιγότερο την σεξουαλική εμπειρία και περισσότερο τον έρωτα. Μέσα από όλες αυτές τις αναπτυξιακές φάσεις, η έφηβη κοπέλα ωριμάζει σεξουαλικά νωρίτερα από ότι το αγόρι και θεωρεί τον έρωτα σαν ένα τρόπο επιβεβαίωσης της θηλυκότητας της.

Το έφηβο κορίτσι μετά τα 16 του έχει πλέον μπει σε διαδικασίες νοητικής και ψυχοσυναισθηματικής ωρίμανσης. Είναι πολύ πιθανό σε αυτή την ηλικία να έχει και την

πρώτη της ερωτική επαφή. Στην Ελληνική κοινωνία φαίνεται η πρώτη ερωτική επαφή να γίνεται σε μικρή ηλικία (Ασκητής, 2003).

Μια μελέτη που έγινε από το Ιατρείο Παιδικής και Εφηβικής Γυναικολογίας του Μαιευτηρίου «Αλεξάνδρα» και από αντίστοιχα κέντρα των Η.Π.Α. παρουσιάζει τον αριθμό των κοριτσιών, που έχουν ολοκληρωμένες σεξουαλικές σχέσεις, ανάλογα με την ηλικία τους, στις δυο χώρες. Διαπιστώθηκε ότι στις Η.Π.Α. τα ποσοστά των κοριτσιών που εμφανίζονται να έχουν σεξουαλικές επαφές, κατά ηλικία, δεν έχουν μεγάλη απόκλιση, από τα ποσοστά των κοριτσιών, των αντίστοιχων ηλικιακών ομάδων στην Ελλάδα. Η πλειοψηφία των κοριτσιών, δηλαδή το 32% των Ελληνίδων και το 35% των Αμερικανίδων εφήβων, δείχνει να έχει σεξουαλικές σχέσεις στην ηλικία των 16 χρονών. Παρόμοια έρευνα στις Η.Π.Α. έδειξε ότι το 51% των νέων γυναικών που βρίσκονται στην εφηβεία, γίνονται σεξουαλικά ενεργές μέχρι την ηλικία των 18 (Hibbs, 2010).

Η σεξουαλικότητα των αγοριών

Η πιο άχαρη περίοδος για το αγόρι είναι η ηλικία των 11-14 ετών. Σε αυτή την ηλικία μέσα στη σεξουαλική αφύπνιση του χάνει λίγο την εικόνα του. Είτε γυρίζει στην παιδικότητα είτε θέλει να εκτοξευτεί στον ανερχόμενο ανδρισμό του. Μεγαλώνει με αργούς ρυθμούς μέσα σε αυτά τα χρόνια, όμως τα πράγματα τρέχουν γύρω του, φτιάχνει φίλιες, ντύνεται μπερδεμένα και ταλαιπωρεί τους γονείς του, που τον παρατηρούν ανήσυχο. Οι αναζητήσεις των αγοριών είναι παιδικότερες από αυτές των κοριτσιών. Τα αγόρια μπορεί να είναι υπερβολικά ιπποτικά και επιθετικά, να ψάχνουν κατευθείαν τη σεξουαλική εμπειρία ή αντίθετα να κυριαρχούνται από ιδεαλιστικές προθέσεις. Είναι η συνάντηση του αγοριού και του άνδρα, των συνεχών αντιπαραθέσεων και αντιθέσεων. Το αγόρι αισθάνεται πολύ μεγάλες αλλαγές και έρχεται σε επαφή με διαφορετικές καταστάσεις και εικόνες. Είναι η πρώτη περίοδος της μεγάλης του κοινωνικοποίησης, της επιρροής και της αντιγραφής του ισχυρού φύλου που θαυμάζει. Το αγόρι βιολογικά και σωματικά εμφανίζει τα αρχικά

στοιχεία αρρενωπότητας, ψηλώνει, μεγαλώνει ο σκελετός του, ο οποίος μέχρι τα 17 μοιάζει να ανδροποιείται. Ο έφηβος αποκτά μεγαλύτερη εμπειρία στη σωματο-σεξουαλική επαφή, ερωτεύεται για να ικανοποιήσει το σεξουαλικό του ένστικτο και να εκτονώσει την ένταση που του προκαλεί.

Η καλή γνώση του εφήβου για τις βιολογικές του αλλαγές, θα τον βοηθήσει να εξοικειωθεί με τις αλλαγές που έρχονται. Το ορμονικό του σύστημα με κυρίαρχη την ανδρική ορμόνη (τεστοστερόνη), του δημιουργεί εξάψεις, εύκολους στυτικούς ερεθισμούς, «φουσκώματα» συναισθημάτων και παρορμήσεων, ώστε να ερωτεύεται οποιοδήποτε πρόσωπο τον συγκινεί σεξουαλικά. Όλα αυτά τα στοιχεία δείχνουν πως η σεξουαλική του αφύπνιση έχει ξεκινήσει και πρέπει να υπάρξει σεβασμός και κατανόηση από τα άτομα που τον περιβάλλουν και ιδιαίτερα από τους γονείς, έτσι ώστε ο έφηβος να τα καταφέρει να διαμορφώσει τη σεξουαλική του ταυτότητα (Ασκητής, 2003).

Η σεξουαλική ανάπτυξη

Κατά τη διάρκεια της εφηβείας επέρχεται φυσιολογικά η ολοκλήρωση της σεξουαλικής ανάπτυξης. Οι νέες ορμόνες μαζί με την νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη, επενεργούν στην συμπεριφορά συντελώντας στη δημιουργία ειδικών ορμών, ενδιαφερόντων και συναισθημάτων που συνιστούν την ετερόφυλη σεξουαλική έλξη. Το ερωτικό συναίσθημα ωθεί τους νέους σε σχέσεις διαφορετικές από εκείνες της απλής παρέας. Το συναίσθημα αυτό περιλαμβάνει την σωματική και την ψυχική έλξη η οποία ορίζεται ως βιολογική ορμή και είναι απαραίτητη για τη διαίωσιση του είδους.

Στον άνθρωπο η σεξουαλική ορμή εξυψώνεται σε βασική συνισταμένη της ζωής και σχετίζεται με την ολοκλήρωση του ατόμου και την αρμονική ενσωμάτωση του στην κοινωνία. Η σεξουαλική ολοκλήρωση είναι απαραίτητη για την ομαλή εξέλιξη του εφήβου. Η αποτυχία της σεξουαλικής ζωής συχνά συνδέεται με προβληματικές ψυχοπαθολογικές

καταστάσεις. Η βιολογική ολοκλήρωση της σεξουαλικής πράξης έρχεται φυσιολογικά μετά την αρμονική ψυχική επαφή συνήθως κατά την περίοδο της όψιμης εφηβείας και αργότερα, ενώ όποια άλλη σεξουαλική αναζήτηση δεν προωθεί την συναισθηματική ατομική ολοκλήρωση και δημιουργεί ψυχολογικά προβλήματα. Στην σημερινή εποχή οι κίνδυνοι εκτός από ψυχικοί είναι και βιολογικής αιτιολογίας. Αρκετοί έφηβοι έχουν την πρώτη τους σεξουαλική εμπειρία κατά την μέση εφηβεία και λόγω της ανεπαρκούς σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, αυξάνονται οι κίνδυνοι περιπτώσεων ανεπιθύμητων κυήσεων και προσβολής τους από διάφορα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα. Μερικοί έφηβοι βιώνουν και ομοσεξουαλικές σχέσεις και σε ορισμένους γεννιέται το ερώτημα αν είναι ετερόφυλοι ή ομοφυλόφιλοι. Συμπερασματικά λοιπόν η ενημέρωση και η αποτελεσματική καθοδήγηση σε θέματα που έχουν άμεση σχέση με το σεξ από όλους τους αρμόδιους φορείς, όπως είναι η οικογένεια και το σχολείο παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην ομαλή ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του εφήβου (Cole M & Cole S, 2002).

Σεξουαλικός προσανατολισμός

Φαίνεται από μελέτες πως οι επιλογές των εφήβων-νεαρών ενηλίκων για το εάν θα κάνουν σεξ με άτομα του ίδιου ή του άλλου φύλου επηρεάζονται σε μικρό ποσοστό από τη νοοτροπία και τη στάση της οικογένειας και της κοινωνίας. Οι κληρονομικοί, γενετικοί παράγοντες, αλλά και τα μοναδικά βιώματα ή οι εμπειρίες του κάθε ατόμου όμως έχουν την πιο σημαντική επίδραση στην επιλογή του σεξουαλικού συντρόφου και του φύλου που θα έχει.

Οι πιο πολλοί επιστήμονες σήμερα συμφωνούν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός (ομοφυλοφιλία, ετεροφυλοφιλία) είναι το αποτέλεσμα σύνθετων αλληλεπιδράσεων περιβαλλοντικών, βιολογικών και γνωσιακών παραγόντων.

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν είναι κάτι που ο άνθρωπος επιλέγει. Είναι διαφορετικός από την σεξουαλική συμπεριφορά. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός αναφέρεται στα αισθήματα και στην εικόνα που έχει το άτομο για τον εαυτό του. Τα άτομα έχουν την δυνατότητα να εκφράσουν αν θέλουν το σεξουαλικό τους προσανατολισμό στη σεξουαλική τους ταυτότητα.

Η σεξουαλική ταυτότητα καθορίζεται από την ταυτότητα του φύλου, τη σεξουαλική προσδοκία και τον προσανατολισμό της σεξουαλικής ζωής του ατόμου. Το άτομο εκφράζει τη σεξουαλικότητα του από το πως αισθάνεται με την «αρσενικότητα» ή τη «θηλυκότητα» του, από το ποια άτομα το ελκύουν, αλλά και από τα πρότυπα που έχει εσωτερικεύσει για τον τύπο του άνδρα ή της γυναίκας που το ελκύει.

Καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας, της συμπεριφοράς και των διαπροσωπικών σχέσεων του ατόμου από τη γέννηση μέχρι το τέλος της ζωής τους διαδραματίζει το φύλο. Η ταυτότητα του φύλου είναι η εσωτερική αίσθηση «αρρενωπότητας» ή «θηλυκότητας». Η ταυτότητα του φύλου έχει δύο διαστάσεις, βιολογική και ψυχοκοινωνική.

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός αρχίζει να οργανώνεται από τη παιδική ηλικία και ολοκληρώνεται όταν τελειώνει η εφηβική ηλικία, όταν δηλαδή αρχίζει η σεξουαλική δραστηριότητα.

Συμπερασματικά ο προσανατολισμός της σεξουαλικής ζωής είναι η κατάσταση επίγνωσης της ταυτότητας του εαυτού και του περιβάλλοντος (Ασκητής, 2009). Ετεροφυλόφιλα είναι άτομα που έλκονται σεξουαλικά από άτομα του αντίθετου φύλου, ομοφυλόφιλα είναι άτομα που έλκονται από τα άτομα του ίδιου φύλου και αμφιφυλόφιλα καλούνται τα άτομα που νιώθουν σεξουαλική έλξη τόσο για άτομα του ίδιου φύλου όσο και για άτομα του αντίθετου φύλου. Η γνώση για τη σεξουαλικότητα, την αναπαραγωγή και την

αντισύλληψη έρχεται πολύ αργά, μετά την έναρξη της σεξουαλικής δραστηριότητας. Η έκφραση της σεξουαλικότητας των νέων έχει αρνητικές επιπτώσεις και για αυτό έχει γίνει επιτακτική ανάγκη της σεξουαλικής αγωγής. Η σεξουαλική αγωγή καθυστερεί αποτελεσματικά την έναρξη της σεξουαλικής δραστηριότητας, αυξάνει τη χρήση αντισυλληπτικών μεθόδων και μειώνει την υψηλού κινδύνου σεξουαλική συμπεριφορά (Ηλιάδου & Παλάσκα, 2008).

Ταυτότητες φύλου

Οι ταυτότητες φύλου αποτελούν την προσωπική αίσθηση του ιδίου του φύλου, η οποία συχνά βασίζεται στο βιολογικό φύλο. Ωστόσο, η ταυτότητα φύλου δεν είναι απαραίτητα ίδια με το βιολογικό φύλο. Είναι πιθανό κάποιος να έχει ταυτότητα φύλου που δεν ταιριάζει με το βιολογικό του φύλο. Η ταυτότητα φύλου είναι μια σύνθετη και συνεχώς εξελισσόμενη έννοια, και υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τύποι ταυτοτήτων φύλου (APA, 2020).

Οι ταυτότητες φύλου περιλαμβάνουν:

Cisgender: Ταυτότητα φύλου όπου η εσωτερική αίσθηση του φύλου του ατόμου ευθυγραμμίζεται με το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση του.

Transgender: Μία ταυτότητα φύλου όπου η εσωτερική αίσθηση του φύλου ενός ατόμου δεν ευθυγραμμίζεται με το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση.

Non-binary: Ταυτότητα φύλου που δεν είναι ούτε αποκλειστικά αρσενικό ούτε θηλυκό, αλλά μπορεί να είναι συνδυασμός και των δύο, κανένα από τα δύο ή εντελώς διαφορετικό φύλο.

Agender: Μια ταυτότητα φύλου όπου ένα άτομο δεν ταυτίζεται με κανένα φύλο.

Intersex: Ταυτότητα φύλου όπου τα βιολογικά χαρακτηριστικά του φύλου ενός ατόμου δεν συνδέονται συνήθως με άνδρα ή γυναίκα (APA, 2018).

Η ταυτότητα φύλου σχετίζεται με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, επειδή η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι ένα κρίσιμο μέρος της κατανόησης της ταυτότητας φύλου. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση διδάσκει στους μαθητές για διαφορετικά φύλα και σεξουαλικούς προσανατολισμούς και πως να σέβονται αυτές τις διαφορές. Επίσης, διδάσκει στους μαθητές πως να φροντίζουν το σώμα τους, την αναπαραγωγική τους υγεία και πως να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική τους υγεία. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση παρέχει στους μαθητές τις γνώσεις που χρειάζονται για να κατανοήσουν τη δική τους ταυτότητα φύλου και να λάβουν υγιείς αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική τους υγεία (APA, 2018).

Παράγοντες που επηρεάζουν τη σεξουαλική συμπεριφορά των εφήβων

Η ζωή του εφήβου δεν είναι κάτι ακέραιο και έτσι ο τρόπος που λειτουργεί σεξουαλικά ένα άτομο σχετίζεται με τις σχέσεις του, με την ανάγκη που έχει για οικειότητα, με την αντίληψη του για το σώμα του και με τις προτεραιότητες για τη ζωή του. Πολλοί αποδίδουν τις διαφορές των δύο φύλων σε γενετικούς παράγοντες και άλλοι σε κοινωνικούς-πολιτιστικούς παράγοντες. Ανθρωπολογικές και βιολογικές μελέτες των τελευταίων χρόνων δείχνουν πως η ανθρώπινη σεξουαλική συμπεριφορά παρουσιάζει τεράστια ποικιλία και ελαστικότητα και πως η συμπεριφορά αυτή μαθαίνεται από το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται το παιδί. Αν η σεξουαλική συμπεριφορά προσδιοριζόταν κυρίως από βιολογικούς παράγοντες θα έπρεπε να βρει κανείς κοινά χαρακτηριστικά δια μέσου των διάφορων κοινωνιών (Σταυρόπουλος, 1979).

Η στάση της πολιτείας στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση συμβάλλει στη ζωή των εφήβων-νέων ενεργά. Σε Ευρωπαϊκές χώρες επιβάλλεται η συστηματική σεξουαλική

διαπαιδαγώγηση και γίνεται πρακτικά σε όλα τα σχολεία, από το δημοτικό και ακόμα και στο νηπιαγωγείο. Το περιεχόμενο της περιλαμβάνει τη συστηματική σεξουαλική διαφώτιση για την ανατομία και τη φυσιολογία των γεννητικών οργάνων, την ανάπτυξη του εμβρύου, τη διαδικασία του τοκετού και τη προφύλαξη από τα αφροδίσια νοσήματα. Σπανιότερα γίνεται ενημέρωση για θέματα όπως η πορνογραφία και οι παρεκκλίσεις της σεξουαλικής συμπεριφοράς. Την ευθύνη της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στην Ευρώπη τη μοιράζονται παιδαγωγοί, γιατροί, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, νοσηλευτές και μαίες. Η συμβολή των γονέων στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους, ιδιαίτερα στην ενημέρωσή τους στα δύσκολα χρόνια της εφηβείας και της περιόδου μετά την εφηβεία είναι πολύ ελλιπείς (Σταυρόπουλος, 1979).

Σε χώρες που δεν υπάρχει σεξουαλική διαπαιδαγώγηση οι έφηβοι αντλούν γνώσεις και διαμορφώνουν τη στάση τους απέναντι στη σεξουαλική ζωή από συνομήλικους ή μεγαλύτερους οι οποίοι απέκτησαν γνώσεις με παρόμοιο τρόπο, από τους γονείς που συχνά δεν έχουν επιτυχημένες προσπάθειες, διότι δεν ξέρουν πως ή πότε πρέπει να πουν αυτά που ξέρουν και από βιβλία, έντυπα, διαδίκτυο που δεν είναι σίγουρο ότι περιέχουν πάντα έγκυρες πληροφορίες.

Η περιέργεια για τα σεξουαλικά θέματα, για τη γονιμοποίηση, τη γέννηση των παιδιών και το γενικό ενδιαφέρον για την αναπαραγωγή ξεκινά να αναπτύσσεται από μικρή ηλικία. Τα παιδιά από πολύ μικρά διαμορφώνουν μια πρώιμη εικόνα του φύλου και μπορούν να αναγνωρίσουν τα διάφορα μέρη του σώματος τους.

Μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου έδειξε πως οι πηγές που ενημερώνονται οι νέοι για τα θέματα της σεξουαλικότητας τους είναι, οι ταινίες 43.13%, οι φίλοι-μεγάλης ηλικίας 42.15%, περιοδικά-

έντυπα 41.17%, συνομήλικοι 37.74%, τηλεόραση 24.50%, συγγενείς 18.13% και το σχολείο 15.68% (Δρακωνάκη & Σιάμου, 2003).

Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση- Σεξουαλική Αγωγή

Ορισμός

Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση ή αγωγή είναι μια συνεχής εκπαιδευτική διαδικασία που έχει σκοπό τη διαμόρφωση προτύπων συμπεριφοράς, που προάγουν τη σεξουαλική υγεία και αξιοποιούν τις ατομικές δυνατότητες (Κρεατσάς, 1992).

Οι όροι «σεξουαλική αγωγή» και «σεξουαλική διαπαιδαγώγηση» συναντώνται στη βιβλιογραφία και χρησιμοποιούνται ως συνώνυμοι (Φρούντα, 2014). Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση (Σ.Α) είναι η μάθηση σχετικά με όλες τις πτυχές της σεξουαλικότητας, μέσω της οποίας υποστηρίζεται και προστατεύεται η σεξουαλική ανάπτυξη των ανθρώπων. Αρχίζει από την παιδική και εφηβική ηλικία και συνεχίζεται κατά την ενήλικη ζωή, παρέχοντας χρήσιμες πληροφορίες, δεξιότητες και αξίες που έχουν στόχο την κατανόηση της σεξουαλικότητας, τη σύναψη ανθρώπινων σχέσεων και την προαγωγή της σεξουαλικής υγείας (WHO Regional Office for Europe, 2010). Η Διεθνής Ομοσπονδία Οικογενειακού Προγραμματισμού αναφέρει πως η σεξουαλική αγωγή πρέπει να παρέχει ακριβείς πληροφορίες αναφορικά με τα σεξουαλικά ζητήματα, να οδηγεί στην ανάπτυξη απαραίτητων δεξιοτήτων για τη ζωή όπως κριτική σκέψη, επικοινωνία και ενσυναίσθηση αλλά και να καλλιεργεί θετικές στάσεις και αξίες, όπως ο σεβασμός, το αίσθημα ευθύνης και η αυτοεκτίμηση (IPPF European Network, 2006).

Αυτό το γνωστικό πεδίο εξετάζει πλήθος ζητημάτων που σχετίζονται με τη σεξουαλική ανάπτυξη, τις διαπροσωπικές σχέσεις, την εικόνα του σώματος, τη συμπεριφορά και την αυτοαντίληψη (Γερούκη, 2011). Επίσης σκοπεύει στην καλλιέργεια γνώσεων, συναισθημάτων και συμπεριφορών που έχουν ως συνέπεια τη σωματική, την πνευματική και

την ψυχική υγεία στους ανθρώπους (Γερούκη, 2006). Οι σημαντικοί στόχοι είναι ο περιορισμός των ΣΜΝ και της εφηβικής εγκυμοσύνης, η προφύλαξη από ψυχοτραυματισμούς γύρω από το σεξ, η υπεύθυνη επιλογή ερωτικών συντρόφων, η προώθηση της ισότητας των φύλων, η εξάλειψη των προκαταλήψεων και του άγχους σχετικά με τη σεξουαλική λειτουργία και η σημαντική μείωση των σεξουαλικών προβλημάτων γενικά (Βαϊδάκης, 2008; Κούτα & Αθανασοπούλου, 2009; Μπρουσκέλη, 2017). Όλοι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα στην πρόσβαση σε υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας και στη λήψη πληροφοριών αναφορικά με τη σεξουαλικότητα, κάτι για το οποίο γίνεται λόγος στη διεθνή νομοθεσία (World Health Organization, 2006).

Για να είναι αποτελεσματική μια διαδικασία σεξουαλικής αγωγής είναι απαραίτητο να ακολουθούνται οι παρακάτω αρχές:

- Να προσαρμόζεται αναλόγως της ηλικίας, των κοινωνικοπολιτισμικών συνθηκών και του φύλου, προσεγγίζοντας ρεαλιστικά την πραγματικότητα.
- Να λαμβάνει υπόψη της τα ανθρώπινα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα.
- Να αντιλαμβάνεται ολιστικά την ευζωία, φροντίζοντας για την υγεία των ανθρώπων.
- Να προάγει την ισότητα των φύλων, την αποδοχή της διαφορετικότητας και την αυτονομία.
- Να ξεκινάει από τη στιγμή που γεννιέται ο άνθρωπος.
- Να συμβάλει στη θεμελίωση πιο δίκαιων και συμπονετικών κοινωνιών, ενδυναμώνοντας τα άτομα και τις κοινότητες.
- Να στηρίζεται σε ακριβή επιστημονικά δεδομένα.

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση αποτελεί μία πολύπλευρη διαδικασία η οποία επηρεάζει την υγεία ενός ατόμου, καθώς μέσω αυτής λαμβάνει όλα τα απαραίτητα εφόδια, έτσι ώστε να μπορεί να αποφασίζει συνειδητά για τη σεξουαλικότητα και τον τρόπο ζωής του

(Καδιγιαννόπουλος κ.α., 2020; UNESCO & UNFPA, 2017). Είναι απαραίτητο να υιοθετείται μία ολιστική προσέγγιση, χωρίς να εξετάζεται μόνο η βιολογική πτυχή της αναπαραγωγής, αλλά να δίνεται βάση και σε διάφορα άλλα σημαντικά θέματα όπως: η αντισύλληψη, η προστασία από τα ΣΜΝ, η εφηβική εγκυμοσύνη, οι σχέσεις και τα συναισθήματα (European Parliament, 2013). Το σχολείο φαίνεται να είναι κατάλληλο πλαίσιο για την εκπαίδευση γύρω από τέτοια θέματα, καθώς οι εκπαιδευτικοί θεωρούνται πηγές αξιόπιστες για την πληροφόρηση των παιδιών (Μπρουσκέλη, 2017). Ο εκπαιδευτικός που καλείται να εφαρμόσει ένα τέτοιο μάθημα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης πρέπει να επιθυμεί να επιμορφωθεί περαιτέρω σε αυτό το γνωστικό πεδίο, να πιστεύει πως το πρόγραμμα θα βοηθήσει στο να αναπτυχθούν ολόπλευρα οι μαθητές, να είναι ειλικρινής, άμεσος και ανεκτικός στη διαφορετικότητα, να έχει αξίες και ήθος και να σέβεται το δικαίωμα των γονέων να εκπαιδεύσουν πρωταρχικά τα παιδιά τους γύρω από σεξουαλικά ζητήματα (Γερούκη, 2011).

Τα προγράμματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης που αναπτύσσονται στο σχολικό πλαίσιο καθιστούν τους μαθητές σεξουαλικά μορφωμένους, λόγω του ότι ενισχύονται οι γνώσεις τους σε αυτόν τον τομέα. Ακόμη συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός κοινωνικού κλίματος ανεκτικότητας και σεβασμού προς τη σεξουαλική ποικιλομορφία και κατά των διαφόρων διακρίσεων, διευκολύνουν την επικοινωνία των παιδιών με τους ενήλικες σχετικά με αυτά τα ζητήματα, ενώ τα προστατεύουν από καταστάσεις οι οποίες είναι επικίνδυνες για την ασφάλεια και την υγεία τους (Γερούκη, 2011; Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού, 2017; WHO Regional Office for Europe, 2010).

Αντιθέτως η έλλειψη σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης μπορεί να φέρει ποικίλες αρνητικές συνέπειες ιατροκοινωνικού χαρακτήρα όπως εγκυμοσύνες στην εφηβεία, αμβλώσεις, αφροδίσια νοσήματα, σεξουαλική κακοποίηση, εξώγαμα παιδιά και διαζύγια (Κιντής, 2008).

Το παραπάνω συμπέρασμα επιβεβαιώνεται και από παραδείγματα διαφόρων χωρών στις οποίες δεν υπάρχει ολοκληρωμένη εκπαιδευτική πολιτική γύρω από το πεδίο αυτό. Χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής κι η Ελλάδα, καθώς φαίνεται πως τα ποσοστά εγκυμοσύνης στην εφηβεία, των αμβλώσεων και των ΣΜΝ εμφανίζονται πολύ υψηλότερα σε σύγκριση με την Γαλλία, την Ολλανδία, την Γερμανία και τις Σκανδιναβικές χώρες, στις οποίες η διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής είναι υποχρεωτική στο σχολείο (Γερούκη, 2006; Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου, 2006).

Ποιοι θα έπρεπε να είναι οι στόχοι της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των εφήβων:

- Να αποκτήσουν τεκμηριωμένη γνώση, με επιστημονική προσέγγιση των θεμάτων της σεξουαλικότητας πέρα από μύθους, προκαταλήψεις και προσωπικές εμπειρίες και διασαφήνιση των σεξουαλικών αξιών.
- Να ενθαρρύνει την αποχή και τις ασφαλείς σεξουαλικές πρακτικές.
- Να κατακτήσουν τεκμηριωμένη στάση στις συγκρουόμενες απόψεις (Θρησκεία, οικογένεια, φίλοι, ΜΜΕ) για θέματα σεξουαλικότητας όπως γάμος, αντανισμός, μονογαμικότητα, ομοφυλοφιλία.
- Να διαμορφώσουν θετική αντίληψη του εαυτού τους για το σεξ, δηλαδή να αναπτυχθεί η αυτοεκτίμηση τους και να βελτιωθεί η ανθρώπινη τους επικοινωνία έτσι ώστε να μην αγχώνονται να μιλήσουν για θέματα γύρω από το σεξ. Επίσης να μην φοβούνται, να μην νιώθουν ενοχές και να μην έχουν λάθος πεποιθήσεις.
- Να μάθουν να αναγνωρίζουν τα αρνητικά σημεία στις σχέσεις που μπορεί να αφορούν την εκμετάλλευση του ενός συντρόφου από τον άλλο, την καταπίεση της ελεύθερης βούλησης των συντρόφων, τα ψέματα στη σχέση, την υπερβολική εξάρτηση του ενός ή και των δύο συντρόφων και τη ζήλια.
- Να μάθουν να ελέγχουν την γονιμότητα με την αντισύλληψη και να αποφεύγουν τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα.

- Να κατανοήσουν και να μάθουν να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα της σεξουαλικής ανταπόκρισης ή των σεξουαλικών προβλημάτων.
 - Να μάθουν να απολαμβάνουν και να ελέγχουν την σεξουαλική τους συμπεριφορά, σύμφωνα με τους κοινωνικούς και προσωπικούς κανόνες, να μάθουν να εξοικειώνονται με τις αντισυλληπτικές μεθόδους.
 - Να αποκτήσουν συναίσθηση του σεξουαλικού δυναμικού και των αλλαγών του στο πέρασμα του χρόνου.
 - Να μάθουν να σέβονται το φύλο, το σώμα και τη σεξουαλική συμπεριφορά. Να λαμβάνουν ελεύθερες και υπεύθυνες αποφάσεις και να έχουν ανοχή στις παραλλαγές. Επίσης να αναγνωρίσουν την αλληλοσυμπλήρωση των δύο φύλων, βιολογικά, συναισθηματικά και κοινωνικά.
 - Να κατανοήσουν πως η εφηβεία είναι μια φάση μετάβασης από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση.
 - Να βοηθήσει τους εφήβους να αναπτύξουν δεξιότητες για τη λήψη αποφάσεων και την ανάληψη προσωπικής ευθύνης.
 - Να βοηθήσει τους εφήβους να κατανοήσουν τη σημασία της επικοινωνίας και της διαπραγμάτευσης όταν πρόκειται για σεξουαλικές σχέσεις.
- (Κρεατσάς, 1992).

Θεματολογία που μπορούν να έχουν τα προγράμματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στο σχολείο:

Εφηβεία

Η κατανόηση της περιόδου της εφηβείας ως μια περίοδος σωματικών και συναισθηματικών αλλαγών που συμβαίνουν στους ανθρώπους κατά τη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή είναι απαραίτητη. Κατά την εφηβεία, το σώμα υφίσταται

πολλές αλλαγές, όπως αύξηση ύψους και βάρους, αλλαγές στη σύνθεση και στο σχήμα του σώματος, ανάπτυξη δευτερογενών σεξουαλικών χαρακτηριστικών και παραγωγή ορμονών που επηρεάζουν τη συμπεριφορά. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, τα άτομα βιώνουν επίσης συναισθηματικές αλλαγές, όπως αυξημένα συναισθήματα, αυξημένες σεξουαλικές ορμές και πιο έντονες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Η εφηβεία είναι ένα σημαντικό μέρος της ανάπτυξης και μπορεί να έχει μόνιμη επίδραση στη σωματική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη ενός ατόμου. Η διδασκαλία για την εφηβεία σε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να κατανοήσουν καλύτερα αυτές τις αλλαγές, να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις για την υγεία και την ευημερία τους και να αναπτύξουν υγιείς σχέσεις.

Αυτοεκτίμηση

Η αυτοεκτίμηση είναι ένα σημαντικό θέμα που πρέπει να καλυφθεί στα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία. Είναι σημαντικό για τους μαθητές να κατανοήσουν την αξία που έχουν και τον σεβασμό που τους αξίζει. Ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής θα πρέπει να διδάσκει στους μαθητές πως να οικοδομούν την αυτοεκτίμησή τους, πως να αναγνωρίζουν πότε κάποιος προσπαθεί να επωφεληθεί και πως να επικοινωνεί τα συναισθήματα του και τα όρια του. Μέσω της εκπαίδευσης για την αυτοεκτίμηση, οι μαθητές μπορούν να μάθουν να βλέπουν τον εαυτό τους και τις σχέσεις τους με θετικό πρίσμα και να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις για τη σεξουαλική τους υγεία.

Αναπαραγωγική Ανατομία

Η συμπερίληψη της αναπαραγωγικής ανατομίας σε ένα πρόγραμμα σεξουαλικής εκπαίδευσης είναι σημαντική επειδή βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν τις φυσικές αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα κατά την εφηβεία, καθώς και τα διάφορα αναπαραγωγικά όργανα και τον τρόπο με τον οποίο συνεργάζονται. Η κατοχή αυτής της γνώσης μπορεί να

βοηθήσει τους μαθητές να λάβουν πιο τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική τους υγεία και μπορεί επίσης να συμβάλει στη μείωση του στίγματος και της παραπληροφόρησης σχετικά με διάφορα μέρη και λειτουργίες του σώματος. Ειδικότερα για τα κορίτσια που δεν είναι τόσο φανερή η ανατομία γεννητικών οργάνων. Χρειάζεται η γνώση της διάπλασης μιας και σε εκείνη την περιοχή συντελούνται οι πιο πολλές διεργασίες, που έχουν σχέση με τη γυναίκα και τον βιολογικό της ρόλο.

Λειτουργία

Το πως λειτουργεί ο οργανισμός και ειδικότερα τα όργανα της αναπαραγωγής, καθώς και πως επιτυγχάνεται η αναπαραγωγή. Αυτή είναι αναγκαία γνώση για το κάθε άτομο, ειδικότερα για το νέο άτομο. Για παράδειγμα στην πρώτη περίοδο της κοπέλας, η κοπέλα πρέπει να ξέρει τι σημαίνει περίοδος, διότι εάν δεν ξέρει μπορεί να δημιουργηθεί ψυχολογικό τραύμα. Είναι γεγονός ότι το 50% των γυναικών και των κοριτσιών έχουν ψυχολογική φόρτιση σε ό,τι αφορά την περίοδο.

Σεξουαλικός προσανατολισμός

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι ένα σημαντικό θέμα για τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής για διάφορους λόγους. Πρώτον, είναι σημαντικό για τους μαθητές να κατανοήσουν την έννοια των διαφορετικών σεξουαλικών προσανατολισμών και να αναγνωρίσουν το γεγονός ότι όλοι είναι διαφορετικοί και ότι τα άτομα όλων των προσανατολισμών πρέπει να γίνονται σεβαστά. Η διδασκαλία των μαθητών σχετικά με διαφορετικούς προσανατολισμούς βοηθά στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος χωρίς αποκλεισμούς και αποδοχής στο σχολείο. Επιπλέον, είναι σημαντικό για τους μαθητές να ενημερώνονται για τα νόμιμα δικαιώματα και τις προστασίες γύρω από τον σεξουαλικό προσανατολισμό, προκειμένου να προστατεύσουν τον εαυτό τους και τους άλλους εάν

χρειαστεί. Τέλος, είναι σημαντικό για τους μαθητές να μάθουν για τις διάφορες μορφές διακρίσεων που υπάρχουν και πως να τις καταπολεμήσουν.

Συγκατάθεση

Η συναίνεση-συγκατάθεση είναι σημαντικό μέρος οποιουδήποτε προγράμματος σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης επειδή είναι απαραίτητη για υγιείς και θετικές σεξουαλικές εμπειρίες. Η διδασκαλία των μαθητών σχετικά με τη συναίνεση τους βοηθά να κατανοήσουν τη σημασία του να βάζουν όρια και να σέβονται τα όρια του συντρόφου τους. Τους βοηθάει επίσης να κατανοήσουν το δικαίωμα τους να λένε όχι και να τους σέβονται εφόσον το κάνουν. Επιπλέον, η διδασκαλία σχετικά με τη συναίνεση βοηθά στην πρόληψη της σεξουαλικής επίθεσης και της παρενόχλησης, βοηθώντας τους μαθητές να κατανοήσουν ότι ο καθένας έχει το δικαίωμα να ελέγχει το σώμα του και τις δικές του αποφάσεις.

Υγιεινή

Πρέπει να τονιστεί η σημαντικότητα της καθαριότητας, διότι αυτή η ηλικία της εφηβείας χαρακτηρίζεται υψηλού κινδύνου για γεννητικές λοιμώξεις. Η διδασκαλία σχετικά με την υγιεινή στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι σημαντική γιατί βοηθά στην προώθηση και διατήρηση της καλής υγείας. Οι καλές πρακτικές υγιεινής μπορούν να βοηθήσουν στην πρόληψη της εξάπλωσης σεξουαλικά μεταδιδόμενων λοιμώξεων και άλλων σεξουαλικά μεταδιδόμενων ασθενειών. Οι πρακτικές υγιεινής μπορούν επίσης να βοηθήσουν στη μείωση κινδύνου μη προγραμματισμένης εγκυμοσύνης και στη βελτίωση της συνολικής σεξουαλικής υγείας. Η διδασκαλία σχετικά με την υγιεινή στη σεξουαλική αγωγή μπορεί επίσης να βοηθήσει στη δημιουργία ενός ανοιχτού και ασφαλούς περιβάλλοντος για να μιλήσουμε για τη σεξουαλική υγεία και να ενθαρρύνουμε την ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ των συντρόφων (Sexual Health & Hygiene: Advice & Tips, 2020).

Αντισύλληψη και έλεγχος γεννήσεων

Από στατιστικές χωρών της Κεντρικής Ευρώπης αναφέρεται ότι το 1/3 των κοριτσιών κάτω των 18 ετών, στην πρώτη τους επαφή δεν χρησιμοποίησαν κανένα τρόπο σίγουρης προφύλαξης. Στοιχεία από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής σχετικά με τα αγόρια, αναφέρουν ότι μόνο το 28% χρησιμοποίησε προφυλακτικό, κατά την τελευταία επαφή ενώ 17% αφέθηκαν στην κρίση του κοριτσιού για να πάρει τα μέτρα του. Πρέπει να περαστεί το μήνυμα πως η αντισύλληψη είναι υπόθεση και των δύο φύλων. Η αντισύλληψη και ο έλεγχος γεννήσεων είναι σημαντικά θέματα προς συζήτηση στα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, επειδή παρέχουν στους νέους τη γνώση και τους πόρους για να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με την αναπαραγωγική τους υγεία. Η αντισύλληψη μπορεί να βοηθήσει στη μείωση του κινδύνου ακούσιας εγκυμοσύνης και σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων, τα οποία μπορεί να έχουν σοβαρές σωματικές και συναισθηματικές επιπτώσεις. Επιπλέον η συζήτηση για την αντισύλληψη και τον έλεγχο γεννήσεων μπορεί να βοηθήσει τους νέους να κατανοήσουν τις επιλογές τους για την πρόληψη της εγκυμοσύνης και να προστατεύσουν την υγεία τους.

Σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα

Είναι ένα θέμα που χρειάζεται να αναλυθεί διεξοδικά και με όλες τις λεπτομέρειες που το αφορούν. Πρέπει να αναφερθούν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της κάθε μεθόδου, ώστε να έχουν οι έφηβοι μια σφαιρική εικόνα και να μπορούν να αποφασίσουν ποια μέθοδο θέλουν να χρησιμοποιούν για να προλάβουν τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα. Τα ΣΜΝ και η πρόληψη του HIV/AIDS θα πρέπει να περιλαμβάνεται στα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, διότι είναι απαραίτητο για τους νέους να κατανοήσουν τους κινδύνους που συνδέονται με το σεξ χωρίς προστασία και πως να προστατευτούν από τη σεξουαλικά μεταδιδόμενη ασθένεια. Αυτό το θέμα είναι ιδιαίτερα σημαντικό για να το

κατανοήσουν οι νέοι, καθώς είναι πιο πιθανό να εμπλακούν σε επικίνδυνη συμπεριφορά λόγω της έλλειψης εμπειρίας και γνώσεων σχετικά με τη σεξουαλική υγεία. Η διδασκαλία των μαθητών σχετικά με τους διάφορους τύπους ΣΜΝ, πως μπορούν να προσβληθούν και πως να προστατευτούν από αυτές τις ασθένειες μπορεί να συμβάλει στη μείωση της εξάπλωσης των ΣΜΝ και του HIV/AIDS και στη βελτίωση της συνολικής υγείας των νέων.

Σε μια έρευνα που έγινε για την πληροφόρηση των εφήβων του Δήμου Αθηνών, ως προς τα ΣΜΝ τα προτεινόμενα από τους εφήβους θέματα για σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, ήταν τα πιο κάτω:

Το 87.9% των ερωτώμενων εφήβων ήθελα ενημέρωση για τα ΣΜΝ, το 86% για τις σχέσεις δυο φύλων, το 81% για την αντισύλληψη, το 72% για την εγκυμοσύνη, το 69% για το γεννητικό σύστημα, το 65% για την αναπαραγωγή, το 56% για την ομοφυλοφιλία και το 47% για τον Αυνανισμό (Χλιαουτάκης, 1991).

Από τα παραπάνω φαίνεται αντιληπτή η ανάγκη των εφήβων για περαιτέρω και διεξοδική ενημέρωση σε ουσιαστικά ζητήματα σεξουαλικότητας.

Αποχή

Η αποχή είναι ένα σημαντικό μέρος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης επειδή παρέχει στους μαθητές πληροφορίες σχετικά με το πως να κάνουν υγιείς επιλογές σχετικά με τη σεξουαλική τους συμπεριφορά και να ασκούν τον αυτοέλεγχο. Βοηθά επίσης στη μείωση του κινδύνου ακούσιας εγκυμοσύνης, ΣΜΝ και άλλων αρνητικών συνεπειών που σχετίζονται με τη σεξουαλική δραστηριότητα. Η αποχή προάγει επίσης το σεβασμό για τον εαυτό και για τους άλλους, κάτι που είναι σημαντικό μέρος κάθε υγιούς σχέσης. Διδάσκοντας την αποχή, βοηθάμε τους μαθητές να λαμβάνουν υπεύθυνες αποφάσεις που μπορούν να τους βοηθήσουν να ζήσουν πιο υγιείς ζωές.

Ανθρώπινες σχέσεις – Επικοινωνία

Ένα βασικό πρόβλημα στις μέρες μας είναι η «μηχανιστική αντίληψη» για το σεξ, για τη σεξουαλικότητα, που έχουν να κάνουν άμεσα με την επικοινωνία των ερωτικών συντρόφων. Οι σχέσεις αποτελούν σημαντικό μέρος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης επειδή παρέχουν το πλαίσιο για τις φυσικές πτυχές του σεξ. Η διδασκαλία των μαθητών σχετικά με τις υγιείς σχέσεις μπορεί να τους βοηθήσει να κατανοήσουν καλύτερα πως να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική δραστηριότητα. Τα θέματα επικοινωνίας, του σεβασμού και της συναίνεσης μπορούν να διερευνηθούν στο πλαίσιο των σχέσεων, γεγονός που μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να αποκτήσουν μεγαλύτερη κατανόηση του τρόπου πλοήγησης στις δικές τους διαπροσωπικές σχέσεις (Masten, J, 2019).

Υγιής Επικοινωνία

Η υγιής επικοινωνία είναι σημαντικό μέρος κάθε σχέσης, συμπεριλαμβανομένων των ρομαντικών σχέσεων. Είναι σημαντικό να μάθουν οι μαθητές πως να επικοινωνούν αποτελεσματικά και με σεβασμό, ειδικά όταν συζητάνε ευαίσθητα θέματα όπως το σεξ. Σε ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής, η υγιής επικοινωνία μπορεί να διδαχθεί για να βοηθήσει τους μαθητές να νιώθουν άνετα να συζητούν θέματα που έχουν σχέση με το σεξ με τρόπο ασφαλή και με σεβασμό. Επιπλέον, η υγιής επικοινωνία μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να μάθουν πως να διαπραγματεύονται και να συμβιβάζονται όταν πρόκειται για σεξουαλική δραστηριότητα. Είναι σημαντικό για τους μαθητές να ξέρουν πως να επικοινωνούν αποτελεσματικά, έτσι ώστε να μπορούν να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις και να έχουν υγιείς σχέσεις (Ταντανάσης κ.α., 1997).

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην Κύπρο

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην Κύπρο δυστυχώς αντιμετωπίζεται ως ταμπού από την κοινωνία της χώρας μας. Η Εκκλησία ασκεί έντονη επιρροή και αυτό φαίνεται στα χαμηλά επίπεδα αντισύλληψης και γνώσεων των νέων. Για αρκετά χρόνια δεν υπήρχε καμία εκπαιδευτική πολιτική για αυτό το θέμα. Διακρίνονται όμως την τελευταία δεκαετία αρκετές προσπάθειες από τους θεσμούς για ένταξη της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στην εκπαίδευση, αφού αποτελεί μέρος του υποχρεωτικού ωρολογίου προγράμματος στο μάθημα της Αγωγής Υγείας. Όμως δεν αναλύονται όλες οι πτυχές της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης οπότε δεν χαρακτηρίζεται ως ολιστική.

Η αντίληψη της κυπριακής κοινωνίας για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και για σεξουαλικά ζητήματα

Η Κύπρος είναι μέρος των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα προγράμματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης επικεντρώνονται περισσότερο στις βιολογικές πτυχές, όπως στην γνώση για την ανατομία του ανθρώπινου σώματος και στις αλλαγές που προκύπτουν την περίοδο της εφηβείας (European Commission, 2020). Επιπρόσθετα δεν υπάρχει σαφής πολιτική από το Υπουργείο Παιδείας, αναφορικά με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, ενώ ταυτόχρονα υπάρχει και το πρόβλημα έλλειψης πόρων και κατάρτισης του εκπαιδευτικού προσωπικού (Parker et al., 2009). Για αυτούς τους λόγους η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση η οποία προσφέρεται δεν προσεγγίζεται ολοκληρωμένα. Σαν γνωστικό πεδίο άρχισε επίσημα να εφαρμόζεται από το 2011, ως μέρος του μαθήματος της Αγωγής Υγείας (Ketting et al., 2020). Όσον αφορά τα ιδιωτικά σχολεία, δεν είναι υποχρεωμένα να εφαρμόζουν το πρόγραμμα σπουδών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού και δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες για την παροχή σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Δεν είναι υποχρεωτική η επιμόρφωση γύρω από αυτό το γνωστικό πεδίο.

Τέλος δεν υπάρχουν στοιχεία για τον αριθμό των εκπαιδευτικών που έχει καταρτιστεί στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής (Ketting & Ivanova, 2018).

Πρόσφατα εμφανίζονται πιο φιλελεύθερες στάσεις στους νεαρούς Κύπριους σε σύγκριση με παλαιότερα απέναντι στη σεξουαλικότητα και στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, παρόλα αυτά δεν είναι ευρέως αποδεκτές οι σύγχρονες απόψεις γύρω από αυτά τα θέματα και συνολικά στην κυπριακή κοινωνία επικρατεί ο συντηρητισμός, η διστακτικότητα και η ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων (European Parliament, 2013; IPPF European Network, 2006; Parker et al., 2009). Σε αυτήν την ανισότητα έχει συμβάλει η Εκκλησία της Κύπρου, διότι επηρεάζει την καθημερινή ζωή και τις απόψεις των Κυπρίων σχετικά με τα σεξουαλικά ζητήματα. Η εκκλησία είναι κατά των προγαμιαίων σχέσεων, ενώ δεν αποδέχεται την ομοφυλοφιλία, τις αμβλώσεις και την αντισύλληψη (Kouta-Nicolaou, 2003).

Το 2003 έγινε μια έρευνα από τους Αποστολίδου και Φοντάνα όπου διερευνήθηκαν οι στάσεις 648 Ελληνοκυπρίων εκπαιδευτικών για το μάθημα της Αγωγής Υγείας. Το 61% του δείγματος είπε πως οι μαθητές αισθάνονται αμηχανία στο να διδαχθούν ενότητες σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και το 85% πιστεύει ότι λεπτές θεματικές ενότητες της Αγωγής Υγείας, όπως η σεξουαλική αγωγή πρέπει να διδάσκεται από δασκάλους του ίδιου φύλου στα παιδιά, αυτή η έρευνα δείχνει την αντιμετώπιση των σεξουαλικών ζητημάτων ως ταμπού από τα περισσότερα άτομα της Κυπριακής κοινωνίας.

Επίσης ένα σημαντικό ποσοστό γονέων δεν συμφωνεί με τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής, διότι θεωρεί πως ενθαρρύνει την πρόωγη σεξουαλική δραστηριότητα και ωθεί τους εφήβους στον κίνδυνο. Αυτό το ποσοστό γονέων εξέφρασε την αντίθετη στάση και παράπονα στο Υπουργείο Παιδείας και στον Επίτροπο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού (Ketting & Ivanova, 2018).

Οι νεαροί Κύπριοι κρίνουν ξεπερασμένη και επαναλαμβανόμενη την παρερχόμενη σεξουαλική εκπαίδευση στο σχολικό πλαίσιο. Ξεκινάει για τα δεδομένα της εποχής πολύ αργότερα από ότι θα έπρεπε, διότι από μικρή ηλικία πλέον δημιουργούν σεξουαλικές σχέσεις και αναζητούν πληροφορίες για το σεξ από άλλες πηγές. Επίσης δεν θα απευθύνονταν για πληροφορίες γύρω από σεξουαλικά ζητήματα στους εκπαιδευτικούς, διότι πιστεύουν πως θα απαντούσαν στις ερωτήσεις τους απρόσωπα και χωρίς σαφήνεια. Όσον αφορά την αντισύλληψη, το σχολείο αποτελεί τον κύριο φορέα ενημέρωσης τους. Η παροχή πληροφοριών περιορίζεται σε βιολογικό και θεωρητικό επίπεδο με αποτέλεσμα να μην δίνεται βάση σε θέματα όπως η πρόσβαση, η διαθεσιμότητα και η σωστή χρήση των αντισυλληπτικών μεθόδων. Όσον αφορά τις σεξουαλικά μεταδιδόμενες λοιμώξεις στα μαθήματα της βιολογίας υπάρχει μια αναφορά, αλλά μόνο για την προέλευση τους, όχι για τους τρόπους μετάδοσης και προστασίας, την αντιμετώπιση και τα συμπτώματα τους. Συμπερασματικά οι συνομήλικοι και τα ΜΜΕ πληροφορούν τους νέους στην Κύπρο για θέματα σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας και όχι το σχολείο, αφού επικεντρώνεται κυρίως στη βιολογική διάσταση της αναπαραγωγής του ανθρώπου (Lesta et al., 2008). Σε μια μελέτη του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου που έγινε το 2006 με δείγμα 1.670 Ελληνοκυπρίων μαθητών, έδειξε ότι οι πιο πολλοί νέοι, το 64.5% καταφεύγουν στους φίλους τους για απορίες ή συμβουλές σχετικά με σεξουαλικά ζητήματα, ενώ το μόνο το 7.5% θα συμβουλευόταν τους καθηγητές τους. Σημαντικό γεγονός είναι πως το 49% θεωρεί το μάθημα του σχολείου σημαντική πηγή ενημέρωσης και συμβουλών γύρω από τα θέματα αυτά.

Οι μέθοδοι αντισύλληψης περιορίζονται μόνο στα ανδρικά προφυλακτικά, τα αντισυλληπτικά χάπια και τις ενδομήτριες συσκευές, ενώ δεν είναι διαθέσιμα τα γυναικεία προφυλακτικά, τα ενέσιμα αντισυλληπτικά, τα χάπια προγεστερόνης και το κολπικό διάφραγμα, διότι δεν υπάρχει ζήτηση από τους καταναλωτές της Κύπρου (ASTRA

Secretariat, 2006; ASTRA Secretariat, 2011). Δεν υφίσταται μια ολοκληρωμένη εθνική πολιτική για τη σεξουαλική αναπαραγωγική υγεία και τα σεξουαλικά δικαιώματα. Είναι αρκετά περιορισμένη η κατάρτιση στα επαγγέλματα υγείας σχετικά με αυτά τα θέματα. Επίσης δεν διακρίνονται υπηρεσίες πρόληψης, συμβουλευτικής και προαγωγής της σεξουαλικής υγείας στη νεολαία της Κύπρου (Υπουργείο Υγείας Κύπρου, 2017).

Στις εξωσυζυγικές γεννήσεις και στις μολύνσεις από τον ιό HIV η Κύπρος παρουσιάζει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά στην Ευρώπη, με την αναλογία γυναικών/ανδρών να κυμαίνεται στο 1 προς 6 (ASTRA Secretariat, 2011; Council of Europe, 2007). Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Υγείας, το 56% των περιπτώσεων λοίμωξης από τον ιό HPV αποτελείται από άτομα ηλικίας 15-30 χρονών, κάτι που δείχνει πως τα ΣΜΝ αποτελούν ένα πάρα πολύ σημαντικό ζήτημα για τους νέους της Κύπρου (ASTRA Secretariat, 2006; ASTRA Secretariat, 2011). Ακόμη συναντώνται συχνά περιστατικά έμφυλης σεξουαλικής βίας. Το 1 στα 5 παιδιά έχει παρενοχληθεί ή κακοποιηθεί σεξουαλικά. Το ποσοστό των θυμάτων κυμαίνεται στο 75% για τα κορίτσια και 25% για τα αγόρια (Υπουργείο Υγείας Κύπρου, 2017).

Η ιστορική ανασκόπηση της πολιτικής για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στο εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου

Εισήχθη το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης για πρώτη φορά στα κυπριακά σχολεία το 1972 από τον Κυπριακό Σύνδεσμο Οικογενειακού Προγραμματισμού. Το 1979 διερευνήθηκε μέσω μελέτης σε εθνικό επίπεδο η αναγκαιότητα της εφαρμογής της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και δημιουργήθηκε μια διεπιστημονική επιτροπή για αυτό το ζήτημα. Το 1992, το Υπουργείο Παιδείας αποφάσισε να συμπεριλάβει τη σεξουαλική αγωγή στο πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος της Αγωγής Υγείας, το οποίο ήταν υποχρεωτικό για τα σχολεία. Λόγω αυτού την ίδια χρονιά αρκετοί εκπαιδευτικοί, επισκέπτες υγείας και προσωπικό του Κυπριακού Συνδέσμου Οικογενειακού Προγραμματισμού επιμορφώθηκαν

στη διδασκαλία αυτού του μαθήματος (European Parliament, 2013; IPPF European Network, 2006).

Επιπρόσθετα από το 2002 εφαρμόστηκε ένα πρόγραμμα με θέμα «Σεξουαλική Αγωγή και Αγωγή των Διαπροσωπικών Σχέσεων», το οποίο ήταν πιλοτικό, σε 6 Γυμνάσια της Χώρας και είχε στόχο να εφαρμόσει την παροχή μιας ολοκληρωμένης σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στους μαθητές ηλικίας 14 με 15 χρονών από τους καθηγητές του μαθήματος της βιολογίας. Παρόλα αυτά η επέκταση του προγράμματος αυτού στα υπόλοιπα σχολεία σταμάτησε το 2006 (European Parliament, 2013; IPPF European Network, 2006; Parkel et al., 2009).

Στη συνέχεια το 2010 καταρτίστηκε ένα νέο Πρόγραμμα Σπουδών στο υποχρεωτικό μάθημα της Αγωγής Υγείας για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο, το οποίο ξεκίνησε να εφαρμόζεται στα κυπριακά σχολεία από το 2011 και περιείχε θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Πιο συγκεκριμένα στον θεματικό άξονα που μελετά τη βελτίωση και τη δημιουργία του κοινωνικού εαυτού, διακρίνεται η ενότητα 3.1. «Οικογενειακός προγραμματισμός, σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία». Στο πλαίσιο της θεματικής ενότητας αυτής γίνεται αναφορά σε ζητήματα όπως: η ευρωπαϊκή νομοθεσία για θέματα σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, η αντισύλληψη, τα ΣΜΝ, η ομοφυλοφιλία, ο έρωτας, η άμβλωση, η σεξουαλική βία, τα στερεότυπα και το κοινωνικό φύλο. Η προσέγγιση αυτής της υποενότητας δεν είναι ανεξάρτητη. Δίνεται η δυνατότητα συσχέτισης της με άλλα γνωστικά αντικείμενα του μαθήματος, έτσι ώστε να διαπραγματεύονται ολόπλευρα τα θέματα σεξουαλικής υγείας και να μπορούν οι μαθητές και οι μαθήτριες να καταλάβουν ολοκληρωτικά τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική συμπεριφορά (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2010; Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2017; Υπουργείο Υγείας Κύπρου, 2017). Είναι σημαντικό το ότι μέσα από τους στόχους του μαθήματος

δίνεται βαρύτητα τόσο στην ατομική όσο και στη συλλογική ευθύνη για την επίτευξη της σεξουαλικής υγείας και της σωστής σεξουαλικής συμπεριφοράς (Ioannou et al., 2014).

Στο Δημοτικό παρατηρείται μια προσέγγιση της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης ως μέρος των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων που συμβαίνουν στο μάθημα της Αγωγής Υγείας, οι οποίες έχουν ως σκοπό την ολιστική παραγωγή της ψυχικής, σωματικής και κοινωνικής υγείας του μαθητικού πληθυσμού (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2017). Στην προδημοτική εκπαίδευση και τις Α και Β τάξεις του Δημοτικού, περιλαμβάνεται η αναπαραγωγή και αναγνώριση των φύλων στα ζώα. Παρουσιάζονται με εικόνες τα μέρη του σώματος και αναγνωρίζονται τα «προσωπικά» μέρη. Στη Γ και Δ τάξη δίνεται βάση στα συναισθήματα ως κορίτσι και ως αγόρι, στους κοινωνικούς ρόλους, στα στερεότυπα και στις προσωπικές εμπειρίες. Στην Ε και στην ΣΤ τάξη γίνεται αναφορά σε πιο σύνθετα θέματα, στα αναπαραγωγικά και σεξουαλικά δικαιώματα, στο σύστημα αναπαραγωγής του ανθρώπου και στη σύλληψη (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2010).

Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση το θεματικό αυτό πεδίο προσεγγίζεται στο μάθημα «Οικιακή Οικονομία» για το Γυμνάσιο και στο μάθημα «Οικογενειακή Αγωγή» για το Λύκειο, αλλά και στα γνωστικά αντικείμενα της Βιολογίας και των άλλων Φυσικών Επιστημών, με σκοπό την ενίσχυση της εφαρμογής ολοκληρωμένης σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Στο πλαίσιο της Αγωγής Υγείας προλαμβάνονται διάφορα σεξουαλικά ζητήματα (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2017). Πιο συγκεκριμένα στην Α΄ και Β΄ τάξη Γυμνασίου αναλύεται ο χάρτης της σεξουαλικότητας, μελετώνται οι επιπτώσεις της εγκυμοσύνης και της άμβλωσης κατά την εφηβική ηλικία, η πρόληψη των ΣΜΝ, οι μέθοδοι αντισύλληψης, οι αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα κατά την ανάπτυξη και ο ρόλος που έχει η εκκλησία και η θρησκεία στην οικογένεια. Επίσης πραγματοποιούνται επισκέψεις σε οργανισμούς προαγωγής Σεξουαλικής και Αναπαραγωγικής Υγείας.

Αναφορικά με την Τρίτη Γυμνασίου και την Πρώτη Λυκείου προστίθενται οι τρόποι με τους

οποίους προλαμβάνεται και αντιμετωπίζεται η σεξουαλική κακοποίηση στο πλαίσιο του σχολείου και της κοινότητας, ο γονικός και ο συζυγικός ρόλος (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2010).

Δεν περιορίζεται μόνο στο Πρόγραμμα Σπουδών Αγωγής Υγείας η πολιτική του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού αναφορικά με την ολιστική σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Από τον Σεπτέμβριο του 2014 εφαρμόζεται στα σχολεία αντιρατσιστική πολιτική μέσω του νέου Κώδικα Συμπεριφοράς κατά του ρατσισμού & Οδηγού Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών, με στόχο τη μείωση του εκφοβισμού και των διακρίσεων προς οποιαδήποτε μορφή διαφορετικότητας. Ακόμη διακρίνεται και πολιτική για τη διαχείριση περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης στο σχολικό περιβάλλον, αλλά και ενάντια στη βία, την παραβατικότητα και τον εκφοβισμό. Ακόμη μια πρωτοβουλία αποτελεί η σχολιατρική, η οποία περιλαμβάνει προγράμματα Δημοτικής και Μέσης εκπαίδευσης που σχετίζονται με την προαγωγή και αγωγή υγείας, δίνοντας σημαντική έμφαση στην πρόληψη των αφροδίσιων νοσημάτων (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2017; Υπουργείο Υγείας Κύπρου, 2017).

Ο Νόμος 91(I)/2014 συντέλεσε για να γίνει ένα αποφασιστικό βήμα για την πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών. Με το άρθρο 55 του συγκεκριμένου νόμου διασφαλίζεται από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού η πληροφόρηση του μαθητικού πληθυσμού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για τους κινδύνους της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης, αλλά και τους τρόπους προστασίας από τα φαινόμενα αυτά. Η ενημέρωση γίνεται σε συνεργασία με τους γονείς και παρέχονται πληροφορίες σχετικά με τη σεξουαλικότητα, ενώ δίνεται βαρύτητα σε επικίνδυνες καταστάσεις, ειδικότερα σε αυτές που διακρίνονται στις νέες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών (Νόμος 91(I)/2014, Άρθρο 55).

Το σημαντικό θέμα της παροχής σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στο πλαίσιο του σχολείου έχει απασχολήσει και την Επίτροπο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού υπογραμμίζοντας πως αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα των μαθητών που κατοχυρώνεται από διεθνείς και εθνικές συμβάσεις. Στη θέση της αναφορικά με το θέμα αυτό υποστηρίζει την ενσωμάτωση από την προσχολική ηλικία στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών μιας επιστημονικά θεμελιωμένης και παιδαγωγικά προσαρμοσμένης σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, η οποία θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα των παιδιών και τέλος καταδικάζει την απαλλαγή οποιουδήποτε παιδιού από τα σχολικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής λόγω αντιδράσεων από τους γονείς, διότι αυτό παραβιάζει τα δικαιώματα του σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών, αλλά και τις διεθνείς υποχρεώσεις του κράτους της Κύπρου (Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού, 2017).

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην Κύπρο σήμερα

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην Κύπρο σήμερα εξακολουθεί να είναι ένα αμφιλεγόμενο θέμα. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα που δημοσιεύτηκε από το Κυπριακό Ινστιτούτο Στατιστικής, περίπου το 60% των γονέων πιστεύει ότι τα σχολεία πρέπει να παρέχουν μαθήματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην Κύπρο συχνά περιορίζεται σε συζητήσεις για την αναπαραγωγική υγεία και την αντισύλληψη. Υπάρχει πολύ λίγη συζήτηση για θέματα όπως οι ρόλοι των φύλων, οι σχέσεις και η σεξουαλικότητα, πολλοί νέοι δεν έχουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται για να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική τους υγεία.

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται αύξηση του αριθμού των ΜΚΟ (Μη Κερδοσκοπικών Οργανισμών) και πρωτοβουλιών που εστιάζουν στη σεξουαλική αγωγή υγείας στην Κύπρο. Αυτές οι πρωτοβουλίες παρέχουν την απαραίτητη εκπαίδευση και

υποστήριξη στους νέους. Για παράδειγμα, ο Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού παρέχει πληροφορίες και υποστήριξη σε νέους για περισσότερα από 30 χρόνια. Το Συμβούλιο Νεολαίας Κύπρου διεξάγει επίσης μια σειρά από πρωτοβουλίες για να βοηθήσει τους νέους να λαμβάνουν πιο ενημερωμένες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική τους υγεία (Cyprus Institute of Statistics, 2020).

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου ανακοίνωσε στις 7/04/2021 ότι θα εισάγει μια νέα εθνική στρατηγική για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία για το ακαδημαϊκό έτος 2023-2024. Η στρατηγική θα επικεντρωθεί στην παροχή πληροφοριών κατάλληλων για την ηλικία σε θέματα όπως η σεξουαλική υγεία, οι σχέσεις, η ταυτότητα φύλου και ο σεξουαλικός προσανατολισμός. Ο στόχος είναι να παράσχει στους μαθητές μια ολοκληρωμένη κατανόηση της σεξουαλικότητας, επιτρέποντας τους να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις και να ζήσουν υγιή ζωή. Το Υπουργείο θα συνεργαστεί επίσης με το Υπουργείο Υγείας και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς για να διασφαλίσει ότι όλο το εκπαιδευτικό υλικό είναι σύμφωνο με τα πιο πρόσφατα επιστημονικά στοιχεία (Ministry of Education and Culture, 2021).

Σε πρόσφατη ανακοίνωση αναφέρθηκε πως από τον ερχόμενο Σεπτέμβριο εισάγεται θεσμοθετημένα και ολοκληρωμένα η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, η οποία καλύπτει όλες τις βαθμίδες, από την προδημοτική εκπαίδευση μέχρι και την 3^η Λυκείου. Την πρόταση για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία υπέβαλε το Υπουργείο Παιδείας στο Υπουργικό Συμβούλιο, το οποίο με τη σειρά του την ενέκρινε.

Αυτό θα εξασφαλιστεί μέσα από τη λειτουργία εργαστηρίων δεξιοτήτων στην προδημοτική και δημοτική εκπαίδευση, αλλά και στις τάξεις του Γυμνασίου και στην πρώτη Λυκείου. Προτείνεται επίσης η λειτουργία σεμιναρίων για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και στις υπόλοιπες τάξεις του Λυκείου και της Τεχνικής Εκπαίδευσης.

Αναφέρθηκε επίσης πως θα γίνει η ανάλογη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ούτως ώστε με τη νέα σχολική χρονιά 2023-2024 να υπάρχει μια γενικευμένη διδασκαλία της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, όπως προβλέπει ο νόμος (Ministry of Education and Culture, 2021).

Η σεξουαλική αγωγή στην κοινωνία εκτός της σχολικής μονάδας

Η σεξουαλική αγωγή και η ενημέρωση στους νέους/εφήβους δεν παρέχεται μόνο από το σχολείο. Οι άνθρωποι ως κοινωνικά όντα περιβάλλονται από ένα περίγυρο ο οποίος τους παρέχει συνεχώς μηνύματα και πληροφορίες. Ιδιαίτερα κατά την εφηβική ηλικία όπου τα άτομα προετοιμάζονται για την ενηλικίωση οι προκλήσεις είναι αρκετές. Οι παράγοντες που ασκούν επιρροή στην σεξουαλικότητα των νέων είναι πολλοί. Η σεξουαλικότητα δεν καθορίζεται από βιολογικές αλλαγές. Σε άλλες χώρες τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των παιδιών την αναλαμβάνει ο κοινωνικός περίγυρος. Η κοινωνία ανάλογα με τις αξίες και την κουλτούρα της προσπαθεί να διαπαιδαγωγήσει και να ελέγξει τους εφήβους. Παίρνει θέση όσον αφορά θέματα όπως το προγαμιαίο σεξ, την ισότητα των φύλων, τις μονογονεϊκές οικογένειες, τις αμβλώσεις κ.α. Αυτές οι απόψεις κατευθύνουν τη σεξουαλική ζωή η οποία μπορεί να γίνει κοινωνικά αποδεκτή (Καραμολέγκου Κ, 2005).

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην κοινωνία έξω από τη σχολική μονάδα μπορεί να λάβει πολλές μορφές. Παραδείγματα περιλαμβάνουν πρωτοβουλίες με επίκεντρο τη νεολαία, όπως προγράμματα προβολής σεξουαλικής αγωγής στην κοινότητα, εκθέσεις υγείας και διαδραστικούς ιστότοπους. Αυτές οι πρωτοβουλίες μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν πρωτοβουλίες όπως η καθοδήγηση, η εκπαίδευση από ομότιμους και η εκπαίδευση με βάση την οικογένεια. Οι γονείς και άλλοι ενήλικες μπορούν επίσης να συμμετέχουν σε συζητήσεις για το σεξ με νέους και να τους παρέχουν πόρους και πληροφορίες. Ενδέχεται επίσης να υπάρχουν διαθέσιμα σεμινάρια και εργαστήρια για το κοινό που εξετάζουν ζητήματα που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική υγεία. Επιπλέον, οι οργανισμοί

μπορούν να παρέχουν πόρους για να βοηθήσουν τους νέους να πλοηγηθούν στη σεξουαλική τους ζωή, όπως οργανώσεις που επικεντρώνονται σε ασφαλέστερο σεξ, σχέσεις και ζητήματα LGBTQ+.

Στην Ελλάδα για παράδειγμα υπάρχουν τα περισσότερα ποσοστά αμβλώσεων. Η κοινωνία της Ελλάδας είναι ακόμα σε κάποια θέματα βαθύτατα συντηρητική και έντονα επηρεασμένη από την θρησκεία. Η ελληνική κοινωνία θεωρεί ταμπού τα ζητήματα της σεξουαλικότητας, και η ενημέρωση στους νέους/εφήβους σχετικά με τα μέτρα αντισύλληψης είναι ελλιπής. Με αποτέλεσμα να έχουμε μεγάλα ποσοστά εφηβικών εγκυμοσύνων και να γίνονται αμβλώσεις, όχι επειδή έχουν συνειδητοποιήσει πως δεν μπορούν να μεγαλώσουν ένα παιδί ή ότι δεν είναι έτοιμοι για τον ρόλο του γονέα, αλλά επειδή προκαλείται ένα αίσθημα ντροπής και ενοχής, λόγω της κοινωνίας. Επομένως η κοινωνία πρέπει να λάβει δραστικά μέτρα έτσι ώστε να διαπαιδαγωγήσει τα παιδιά με σωστό τρόπο (Καραμολέγκου Κ., 2005).

Η οικογένεια

Η σεξουαλική δραστηριότητα δε θα πρέπει να παρουσιάζεται από γονείς ως κάτι κακό και ανήθικο. Η ενημέρωση για τη σεξουαλικότητα είναι καλό να ξεκινάει από το σπίτι και να συνεχίζεται στο σχολείο. Ο ρόλος των γονέων είναι πολύ σημαντικός καθώς είναι αυτοί που θα πρέπει να δημιουργήσουν μια σαφή και υγιή εικόνα για την σεξουαλικότητα στα παιδιά τους ώστε μεγαλώνοντας να αποφευχθούν λάθη και προκαταλήψεις. Πιο ειδικά στην εφηβική ηλικία χρειάζονται καθοδήγηση και ενημέρωση ώστε να είναι σε θέση να κρίνουν τις πληροφορίες που λαμβάνουν αλλά και να μπορέσουν αργότερα να πάρουν τις καταλληλότερες αποφάσεις για τις σχέσεις που θα δημιουργήσουν. Το ιδανικό είναι να λειτουργεί ο ανοιχτός διάλογος μεταξύ των γονιών και των παιδιών για θέματα που αφορούν τη σεξουαλικότητα και τον συναισθηματικό τους κόσμο.

Οι έφηβοι θα πρέπει να ενημερώνονται για τις παρακάτω καταστάσεις. Να γνωρίζουν τις μεθόδους αντισύλληψης και ποια είναι η καταλληλότερη ώστε να αποφύγουν μια ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη ή το να κολλήσουν κάποιο νόσημα. Να γνωρίζουν τι θα κάνουν σε περίπτωση ατυχήματος και ότι έχουν κάποιο άτομο να απευθυνθούν. Εάν είναι κορίτσια και έχουν ολοκληρωμένες σχέσεις, πρέπει να μάθουν να επισκέπτονται το γυναικολόγο και να κάνουν τις απαραίτητες εξετάσεις και τέλος σε περίπτωση μιας εγκυμοσύνης να γνωρίζουν ότι η οικογένεια τους είναι εκεί να τους στηρίξει και να τους βοηθήσει. Σε περίπτωση που οι γονείς δεν μπορούν να ενημερώσουν τα παιδιά για αυτά τα θέματα θα πρέπει να απευθυνθούν σε έναν ειδικό με σκοπό να αναλάβει αυτός τον ρόλο της ενημέρωσης.

Η σωστή ενημέρωση και η καλή επικοινωνία με τους γονείς συμβάλλει στην αναβολή της σεξουαλικής επαφής των εφήβων, μέχρι εκείνοι να νιώσουν έτοιμοι να ολοκληρώσουν. Επομένως με τη σωστή ενημέρωση θα είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν σωστά τα μέτρα αντισύλληψης ώστε να αποφύγουν οποιαδήποτε δυσάρεστη κατάσταση (Κρασανάκης, 2003).

Τρόποι σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στο σπίτι

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση που βασίζεται στην οικογένεια μπορεί να είναι ένας εξαιρετικός τρόπος για να συμπληρώσει ή ακόμα και να αντικαταστήσει την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία. Οι γονείς και οι κηδεμόνες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διδασκαλία των παιδιών τους σχετικά με το σεξ και τη σεξουαλικότητα, και μπορούν να το κάνουν με διάφορους τρόπους.

Μπορούν να ενθαρρύνουν μια ειλικρινή επικοινωνία. Η συζήτηση στα παιδιά για το σεξ και τη σεξουαλικότητα θα πρέπει να είναι μια συνεχής συζήτηση. Είναι σημαντικό να δημιουργηθεί ένα ασφαλές και μη επικριτικό περιβάλλον στο οποίο τα παιδιά/έφηβοι νιώθουν άνετα να συζητούν τυχόν ερωτήσεις ή ανησυχίες που μπορεί να έχουν. Οι γονείς/κηδεμόνες θα πρέπει να εκπαιδεύσουν τον εαυτό τους να νιώθουν άνετα να συζητάνε

θέματα που σχετίζονται με το σεξ και τη σεξουαλικότητα. Αφιερώνοντας χρόνο για να διαβάσουν και να ερευνήσουν μπορεί να τους βοηθήσει να αισθανθούν πιο σίγουροι για την αντιμετώπιση ερωτήσεων ή τη συζήτηση ευαίσθητων θεμάτων. Είναι καλό να βασίζονται σε πηγές κατάλληλες για την ηλικία. Υπάρχουν πολλοί διαθέσιμοι πόροι για γονείς και κηδεμόνες, όπως βιβλία, ιστότοποι ή βίντεο. Είναι σημαντικό να επιλέγουν πόρους που είναι κατάλληλοι για την ηλικία και βασίζονται σε ακριβείς ενημερωμένες πληροφορίες. Επίσης τα παραδείγματα από την πραγματική ζωή μπορούν να διευκολύνουν τη συζήτηση ευαίσθητων θεμάτων. Η συζήτηση για ειδήσεις, τηλεοπτικούς χαρακτήρες ή άτομα στην κοινότητα μπορεί να είναι ένας χρήσιμος τρόπος για να συζητήσουν διάφορα θέματα και να τα κάνουν πιο συνδεδεμένα.

Τέλος οι γονείς/κηδεμόνες είναι καλό να λειτουργούν ως πρότυπο. Τα παιδιά μαθαίνουν από τα παραδείγματα που δίνουν οι ενήλικες στη ζωή τους. Το να δείχνουν σεβασμό οι γονείς για άτομα όλων των φυλών, σεξουαλικών προσανατολισμών και σωματικών τύπων μπορεί να βοηθήσει στη δημιουργία ενός πιο θετικού περιβάλλοντος. Επιπλέον, η μοντελοποίηση υγιών σχέσεων και σεξουαλικών συμπεριφορών μπορεί να βοηθήσει στη δημιουργία θετικής βάσης για τα παιδιά/εφήβους (Lamont, J, 2020).

Τηλεόραση – Διαδίκτυο

Η τηλεόραση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή του ατόμου, καθώς είναι ένα από τα κυριότερα μέσα ενημέρωσης και μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη και στην δημιουργία της προσωπικότητας των παιδιών-εφήβων, ασκεί ίσως την μεγαλύτερη επίδραση σε ένα παιδί-έφηβο, καθώς καθημερινά βομβαρδίζει τα μάτια τους με σεξουαλικό περιεχόμενο, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι παρέχει την απαραίτητη και εμπεριστατωμένη γνώση σε όλο το φάσμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Θα πρέπει λοιπόν η πολιτεία, το κράτος να μεριμνήσει και να ελέγχει τα προγράμματα και τις διαφημίσεις που προβάλλονται στην τηλεόραση. Αλλά θα πρέπει να υπάρχει και μέριμνα από τους γονείς. Οι γονείς θα

πρέπει να είναι πιο αυστηροί με τα προγράμματα που επιλέγουν να παρακολουθούν τα παιδιά τους. Επίσης θα ήταν καλό να ενημερώνουν τα παιδιά τους για ζητήματα που τα απασχολούν και να μην αντικαθίσταται αυτή η ενημέρωση από την τηλεόραση ή το διαδύκτιο και κυρίως να μην χρησιμοποιείται σαν μέσο σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.

Η πληροφόρηση που λαμβάνουν οι έφηβοι για σεξουαλικά θέματα από διάφορες ιστοσελίδες οι οποίες δεν είναι έγκυρες τις πλείστες φορές, τους δημιουργούν σύγχυση. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψιν κάποια μέτρα με σκοπό τα παιδιά να προστατευτούν από τα κακώς κείμενα του ίντερνετ. Πρωταρχική βοήθεια πρέπει να δώσουν οι γονείς αφιερώνοντας χρόνο στο διαδίκτυο μαζί με τα παιδιά τους και έχοντας ανοιχτή επικοινωνία μαζί τους και δεύτερον το σχολείο ενημερώνοντας τους μαθητές για την ασφαλή χρήση του διαδικτύου (Brown, J., & Keller, S, 2000).

Παραδείγματα χωρών που εφαρμόζουν τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση

Ένα παράδειγμα χώρας που σημείωσε επιτυχία στην εφαρμογή της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι η Ολλανδία. Η Ολλανδία κατέχει ηγετική θέση στην ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση από τη δεκαετία του 1970 και η προσέγγισή της βασίζεται στην έννοια της σεξουαλικής υγείας και στην προώθηση υγιών σχέσεων. Η Ολλανδία μπόρεσε να μειώσει σημαντικά τα ποσοστά εγκυμοσύνης στην εφηβεία, να μειώσει τα ποσοστά HIV/AIDS και να βελτιώσει τη συνολική ευαισθητοποίηση και γνώση της σεξουαλικής υγείας. Η χώρα υποστηρίζει επίσης τα δικαιώματα των LGBT και έχει μια ανοιχτή στάση απέναντι στη σεξουαλικότητα, η οποία έχει συμβάλει στη μείωση των ποσοστών διακρίσεων και βίας. Η ολοκληρωμένη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι υποχρεωτική σε όλα τα σχολεία και έχει σχεδιαστεί για να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν τις σωματικές, συναισθηματικές και κοινωνικές πτυχές της σεξουαλικότητας. Το πρόγραμμα σπουδών τονίζει τη ση-

μασία της αντισύλληψης, της αποχής και της επικοινωνίας μεταξύ των συντρόφων. Επιπλέον, η Ολλανδία έχει μεγάλη εστίαση στην παροχή σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης σε παιδιά όλων των ηλικιών, γεγονός που συνέβαλε στη μείωση του στίγματος που περιβάλλει τη συζήτηση για τη σεξουαλικότητα (Guttmacher Institute, 2017).

Στη Σουηδία, η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι υποχρεωτική σε όλα τα σχολεία από το 1956. Το πρόγραμμα αυτό είναι ολοκληρωμένο και περιλαμβάνει θέματα όπως οι ρόλοι των φύλων, η αντισύλληψη και οι δεξιότητες σχέσεων. Έχει σχεδιαστεί για να είναι ανοιχτό, μη επικριτικό και έχει σκοπό να βοηθήσει τους νέους να αναπτύξουν υγιείς στάσεις και σχέσεις.

Επιπλέον, η Σουηδία εστιάζει έντονα στην παροχή σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης σε διάφορες ομάδες μαθητών, γεγονός που βοήθησε να μειωθεί το στίγμα γύρω από τη συζήτηση για τη σεξουαλικότητα (Kirby, D, 2017).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία τους από τη δεκαετία του 1960. Οι βασικές συνιστώσες των προγραμμάτων σπουδών επικεντρώνονται στις βιολογικές πτυχές της αναπαραγωγής, της αποχής, της αντισύλληψης και της πρόληψης ΣΜΝ/HIV. Μελέτες έχουν βρει ότι αυτού του είδους η οδηγία έχει βοηθήσει στη μείωση των ποσοστών εφηβικής εγκυμοσύνης, ΣΜΝ και μόλυνσης από τον ιό HIV (Public Health Agency of Canada, 2019).

Ο Καναδάς έχει σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία του από τη δεκαετία του 1970. Τα προγράμματα σπουδών επικεντρώνονται σε θέματα όπως η ανθρώπινη σεξουαλικότητα, οι ρόλοι των φύλων, η αντισύλληψη και τα ΣΜΝ. Αυτός ο τύπος οδηγιών έχει βρεθεί ότι μειώνει τις εφηβικές εγκυμοσύνες (Holland, C, 2019).

Ο ρόλος του σχολικού συμβούλου στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση

Ο ρόλος του σχολικού συμβούλου στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι να παρέχει στους μαθητές/τριες ακριβείς, κατάλληλες για την ηλικία τους πληροφορίες σχετικά με τη σεξουαλική υγεία και τις σχέσεις. Οι σύμβουλοι μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να λάβουν ενημερωμένες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική υγεία και τις σχέσεις παρέχοντας τους ακριβείς πληροφορίες. Θα πρέπει επίσης να δημιουργήσουν ένα ασφαλές και μη επικριτικό περιβάλλον για τους μαθητές για να μπορούν να κάνουν ερωτήσεις και να συζητήσουν οποιαδήποτε θέματα ή ανησυχίες έχουν. Οι καλές πρακτικές για τους σχολικούς συμβούλους περιλαμβάνουν την παροχή πρόσβασης στους μαθητές σε πόρους όπως βιβλία και ιστότοπους, τη διευκόλυνση συζητήσεων σε μικρές ομάδες και την εκπαίδευση των μαθητών σχετικά με τη σημασία της συναίνεσης. Οι σύμβουλοι θα πρέπει επίσης να βοηθούν τους μαθητές να αναγνωρίζουν σημάδια σεξουαλικής κακοποίησης και να τους παρέχουν πόρους και υποστήριξη εάν το χρειάζονται.

Δράσεις που μπορούν να γίνουν από τους Σχολικούς Συμβούλους

Μπορούν οι σχολικοί σύμβουλοι να δημιουργήσουν ένα πρόγραμμα μαθήματων σεξουαλικής αγωγής σε συνεργασία με ψυχολόγους και άλλους ειδικούς κατάλληλο για την κάθε ηλικία που ενσωματώνει θέματα όπως η συγκατάθεση, οι υγιείς σχέσεις και η αντισύλληψη. Να διοργανώσουν εργαστήρια ή σεμινάρια για θέματα όπως η συναίνεση και η ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σεξουαλική επίθεση, να αναπτυχθεί ένα διαδικτυακό κέντρο πόρων με πληροφορίες για τα θέματα που συζητούνται στα μαθήματα σεξουαλικής αγωγής. Ακόμη μπορεί να δημιουργηθεί ένα πρόγραμμα καθοδήγησης ώστε οι μαθητές να έχουν ένα ασφαλές μέρος για να συζητήσουν τις ερωτήσεις και τις ανησυχίες τους με έναν έμπιστο ενήλικα. Επίσης μπορεί να υπάρξει συνεργασία με τους μαθητές για να δημιουργηθεί ένα ασφαλές περιβάλλον χωρίς αποκλεισμούς για τη συζήτηση θεμάτων που σχετίζονται με τη

σεξουαλική υγεία. Επιπρόσθετα μπορεί να αναπτυχθεί ένα πρόγραμμα για την εκπαίδευση των γονέων και των φροντιστών σχετικά με τη σημασία της συζήτησης για τη σεξουαλική υγεία με τα παιδιά τους, να υπάρχει συνεργασία με τους διευθυντές των σχολείων για να διασφαλιστεί ότι η σεξουαλική αγωγή είναι περιεκτική, έτσι ώστε οι μαθητές να λαμβάνουν υπεύθυνες αποφάσεις σχετικά με τη σωματική και συναισθηματική τους ευεξία. Τέλος μπορούν να προσκαλέσουν ομιλητές στο σχολείο για να συζητήσουν θέματα σχετικά με τη σεξουαλική υγεία μαζί με τους μαθητές/τριες.

Ένα άλλο πολύ σημαντικό κομμάτι είναι η παροχή βοήθειας στους μαθητές έτσι ώστε να κατανοήσουν τις διαφορές μεταξύ υγιών και ανθυγιεινών σχέσεων. Αυτό μπορεί να γίνει με τους παρακάτω τρόπους. Αρχικά θα πρέπει να ενθαρρύνονται οι μαθητές να μιλούν ανοιχτά και ειλικρινά για τα συναισθήματα που έχουν για τους συντρόφους τους. Είναι καλό η επικοινωνία να είναι κατάλληλη για την κάθε ηλικία και να εκπαιδευτούν οι μαθητές με κατάλληλες δεξιότητες επικοινωνίας προς τους συντρόφους τους. Επίσης σημαντική είναι η εκπαίδευση των μαθητών στην αναγνώριση ανθυγιεινών σημάδιων σε μια ρομαντική σχέση, όπως είναι ο έλεγχος της συμπεριφοράς, η λεκτική κακοποίηση ή η σωματική βία. Είναι αναγκαίο να κατανοήσουν τη διαφορά ανάμεσα στη δυναμική των υγιών και ανθυγιεινών σχέσεων. Ακόμη σημαντική είναι η παροχή πληροφοριών παραπομπής στους μαθητές εάν χρειάζονται βοήθεια, όπως τηλεφωνικές γραμμές αντιμετώπισης κρίσεων ή συμβουλευτικές υπηρεσίες. Η συζήτηση στο τι συνιστά συναίνεση και τη σημασία του να τη ζητάνε και να την σέβονται είναι επίσης σημαντικός στόχος. Επιπλέον η διδασκαλία των μαθητών στο να εμπιστεύονται το ένστικτο τους και να μιλούν αν κάτι δεν πάει καλά είναι επίσης σημαντική. Τέλος είναι αναγκαίο να ενθαρρύνονται οι μαθητές να τερματίσουν μια σχέση εάν δεν είναι υγιής ή ασφαλής.

Συμπεράσματα

Η σεξουαλικότητα και η σεξουαλική ζωή των εφήβων αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για τη ζωή τους. Αναπόσπαστο μέρος της ζωής του ατόμου είναι η σεξουαλικότητα του και επηρεάζεται η διαμόρφωση της προσωπικότητας του από αυτή. Στην περίοδο της εφηβείας ο έφηβος είναι εκτεθειμένος σε διάφορους κινδύνους και ελλιπής ενημερώσεις γύρω από αυτό το θέμα. Για να μπορέσουμε να έχουμε υγιείς σεξουαλικές σχέσεις θα πρέπει να έχουμε και την κατάλληλη ενημέρωση. Η κοινότητα θα πρέπει να λάβει στα σοβαρά την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Να εντάξει το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα σχολεία, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Θα πρέπει να γίνει αυτό όχι με στεία αποστήθιση, αλλά με διαδραστικούς τρόπους έτσι ώστε τα παιδιά-έφηβοι να μπορέσουν να καταλάβουν τα ζητήματα που τους απασχολούν και να μπορέσουν να δώσουν απαντήσεις στα ερωτήματα τους. Με αυτό τον τρόπο θα δημιουργηθούν υπεύθυνοι ενήλικες οι οποίοι θα είναι κύριοι του εαυτού τους και θα είναι δύσκολο να γίνουν θύματα εκμετάλλευσης, η βιβλιογραφία συμφωνεί στο ότι πρέπει να διδάσκεται η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση με συγκεκριμένους στόχους.

Την ενημέρωση αυτή θα πρέπει να την κάνουν άτομα κατάλληλα έτσι ώστε να είναι σε θέση να δημιουργούν ένα ποιοτικό συναισθηματικό και ψυχολογικό επίπεδο στο οποίο θα κληθούν να δημιουργήσουν σχέσεις αληθινές. Η σεξουαλική αγωγή θα πρέπει να γίνει υποχρεωτική στα σχολεία και όχι προαιρετική και να της δοθεί η σημασία που πρέπει. Εάν συμβεί αυτό θα αποφύγουμε ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες και ασθένειες. Επίσης θα περιοριστεί η σεξουαλική ολοκλήρωση των εφήβων στο διάστημα που είναι έτοιμοι και σίγουροι.

Τέλος η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση δεν είναι μόνο υπόθεση σχολική. Τα σχολεία, η κοινωνία και οι οικογένειες έχουν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην παροχή ολοκληρωμένης σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης δημιουργώντας ένα περιβάλλον ανοιχτής

επικοινωνίας και παρέχοντας ακριβείς και κατάλληλες για την ηλικία πληροφορίες, έτσι ώστε να μπορεί να διασφαλιστεί ότι όλα τα άτομα έχουν πρόσβαση στις γνώσεις και στους πόρους που απαιτούνται για τη λήψη τεκμηριωμένων, υγιών αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλική τους υγεία.

Προτάσεις-Εισηγήσεις

1. Η σεξουαλική αγωγή σε μαθητές/τριες ειδικής μονάδας δεν συζητιέται στην βιβλιογραφία, ενώ είναι κάτι πολύ σημαντικό, αφού σύμφωνα με τη βιβλιογραφία μαθητές αυτής της κατηγορίας γίνονται θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης.
2. Θα ήταν καλό να διδάσκεται μάθημα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης από τους σχολικούς συμβούλους.
3. Θα ήταν καλό να ενταχθεί μάθημα με τίτλο σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και όχι να αναφέρονται βασικά σημεία της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα πλαίσια άλλων μαθημάτων όπως π.χ. Βιολογία, Οικιακή Οικονομία.

Βιβλιογραφία

American Psychological Association. (2018). *Gender Identity*. Retrieved from <https://www.apa.org/topics/lgbt/transgender>

American Psychological Association. (2020). *Guidelines for Psychological Practice with Transgender and Gender Nonconforming People*. Retrieved from <http://www.apa.org/practice/guidelines/transgender.pdf>

ASTRA Secretariat (2006). *Youth's voice: Report on sexual and reproductive health and rights in the Central and Eastern Europe and Balkan countries*. ASTRA Youth Research. Retrieved 02/03/2022 from: http://astra.org.pl/pdf/publications/youth_report.pdf

ASTRA Secretariat (2011). *Sexual and Reproductive Health and Rights of adolescents in Central and Eastern Europe and Balkan countries*. ASTRA Youth Report. Retrieved 04/03/2022 from: <http://www.astra.org.pl/pdf/publications/SRHRAY2011.pdf>

Brown, J., & Keller, S. (2000). *Can the mass media be healthy sex educators?* Family Planning Perspectives.

Burack, R. (1999). *Teenage sexual behaviour: attitudes towards and declared sexual activity*. The British Journal of family planning 24(4):145-8.

Cole M. & Cole S. (2002) *Η ανάπτυξη των παιδιών*, Τόμος Γ, Εφηβεία, Αθήνα, Αυτοέκδοση.

Council of Europe (2007). *Youth policy in Cyprus. Conclusions of the Council of Europe international review*. Council of Europe. Retrieved 20/01/2022 from: https://www.youthpolicy.org/national/Cyprus_2007_Youth_Policy_Review.pdf

Cyprus Institute of Statistics. (2020). *Cyprus Survey on Sexual Health and Education*. Retrieved from https://www.cystat.gov.cy/mof/cystat/statistics/cyprus_sur

European Commission (2020). *Sexuality education across the European Union: an overview*. Publications Office of European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2767/869234>

European Parliament (2013). *Policies for Sexuality Education in the European Union*. Publications Office of European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2861/11317>

Guttmacher Institute. (2017). *Sex Education in the Netherlands*. Retrieved from <https://www.guttmacher.org/international/europe/netherlands/sex-education-netherlands>

Hibbs, Douglas A. (2010). "The 2010 Midterm Election for the US House of Representatives,"

Holland, C. (2019). *Sex Education: The Facts*. Retrieved from <https://www.plannedparenthood.org/learn/teens/sex-education>

Ioannou, S., Kouta, C., Constantinidou, M., & Ellina, P. (2014). Sexuality education as a collective responsibility: a new health education curriculum in Cyprus. *Sex Education*, 14(4), 375–386. <https://doi.org/10.1080/14681811.2014.918031>

IPPF European Network (2006). *Sexuality education in Europe. A Reference guide to policies and practices*. IPPF European Network. Retrieved 15/01/2022 from: https://healtheducationresources.unesco.org/sites/default/files/resources/sexuality_education_europe_reference-guide_policies_practices.pdf

Ketting, E., & Ivanova, O. (2018). *Sexuality Education in Europe and Central Asia: State of the Art and Recent Developments. An Overview of 25 Countries*. BZgA. Retrieved 07/02/2022 from: https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0010/379054/BZgA_IPPFEN_ComprehensiveStudyReport_Online.pdf

Ketting, E., Brockschmidt, L., & Ivanova, O. (2020). Investigating the ‘C’ in CSE: implementation and effectiveness of comprehensive sexuality education in the WHO European region. *Sex Education*, 21(2), 133-147. <https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1766435>

Kirby, D. (2017). *The Impact of Sex Education on Teen and Out-of-Wedlock Childbearing*. Retrieved from <https://www.guttmacher.org/journals/psrh/2017/impact-sex-education-teen-and-out-wedlock-childbearing>

Kouta-Nicolaou, C. (2003). *Sexuality, sexual and reproductive health: An exploration of the knowledge, attitudes, and beliefs of Greek-Cypriot adolescents* [Doctoral Dissertation, Middlesex University]. Retrieved 02/03/2022 from: <https://eprints.mdx.ac.uk/13510/>

Lamont, J. (2020). Family-Based Sex Education: How Parents Can Help. Planned Parenthood. <https://www.plannedparenthood.org/learn/teens/sexual-orientation/family-based-sex-education-how-parents-can-help>

Lerner, R. M. (Ed.). (2020). *The Encyclopedia of Adolescence*. Academic Press.

Lesta, S., Lazarus, J. V., & Essén, B. (2008). Young Cypriots on sex education: sources and adequacy of information received on sexuality issues. *Sex Education*, 8(2), 237–246. <https://doi.org/10.1080/14681810801981381>

Masten, J. (2019). *A Comprehensive Guide to Sex Education in Schools*. American Academy of Pediatrics. Retrieved from https://www.aap.org/en-us/Documents/sex_education_in_schools.pdf

Ministry of Education and Culture. (2021, April 7). *New National Strategy for Sex Education in Schools for the Academic Year 2023-2024*. Retrieved from <https://www.moec.gov.cy/moec/dc/dc.nsf/All/CE6AAD54F37F8A14C2258B3A002577A2?OpenDocument>

Parker, R., Wellings, K., & Lazarus, J. V. (2009). Sexuality education in Europe: an overview of current policies. *Sex education*, 9(3), 227-242. <https://doi.org/10.1080/14681810903059060>

Public Health Agency of Canada. (2019). *Sex Education in Schools*. Retrieved from <https://www.canada.ca/en/public-health/services/sexual-health/sex-education-schools.html>

Rathus, S. A., Nevid, J. S., & Fichner-Rathus, L. (2014). *Human Sexuality in a World of Diversity* (9th ed.). Pearson Education, Inc.

Sexual Health & Hygiene: Advice & Tips. (2020). Retrieved from <https://www.plannedparenthood.org/learn/sexual-health-and-wellness/sexual-health-hygiene>

UNESCO & UNFPA (2017). *Youth and comprehensive sexuality education*. United Nations Youth. Retrieved 20/01/2022 from: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-sexualityeducation.pdf>

WHO Regional Office for Europe (1999/2001). *Definitions and indicators in family planning, maternal and child health and reproductive health used in the WHO Regional Office for Europe*. WHO Regional Office for Europe. Retrieved 05/02/2022 from: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/108284/E68459.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

WHO Regional Office for Europe (2010). *Standards for sexuality in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities, and specialists*. World Health Organization, Regional Office for Europe and BZgA, Federal Centre for Health Education. Retrieved 15/01/2022 from: <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2016/06/WHOSTandards-for-Sexuality-Ed-in-Europe.pdf>

WHO Regional Office for Western Pacific (1995). Teaching modules for basic education in human sexuality. *HIV/AIDS Reference Library for Nurses*, 7. Retrieved 22/01/2022 from: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/207015/9290611154_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y

World Health Organization (2006). *Defining sexual health*. Report of a technical consultation on sexual health. World Health Organisation. Retrieved 20/01/2022 from: http://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf

Αντωνοπούλου, Χ. (1997). *Ανθρώπινη σεξουαλικότητα*. Αθήνα: αυτοέκδοση.

Ασκητής, Θ. (2003-2009) Ινστιτούτο σεξουαλικής και ψυχικής υγείας, *Σεξ και Σεξουαλική Συμπεριφορά, Βιασμός*.

Βαϊδάκης, Ν. (2008). Σεξουαλική αγωγή: Το περιεχόμενο και η αναγκαιότητά της. Στο Ι. Ν. Παρασκευόπουλος και συν. (επιμ) *Διαφυλικές Σχέσεις: Εισηγήσεις στο Σεμινάριο Κατάρτισης Εκπαιδευτικών-Στελεχών σε Θέματα Σεξουαλικής Αγωγής και Ισότητας των Φύλων*, Τόμος Β' (8η έκδ., σ. 557-564). Ελληνικά Γράμματα.

Γερούκη, Μ. (2006, Σεπτέμβριος 30). *Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση και Διαφυλικές Σχέσεις στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Αναγκαιότητα, Προοπτικές και ο ρόλος των εκπαιδευτικών* [Πρακτικά Συνεδρίου]. 18ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας «Παιδί, Υγεία και Πολιτισμός», Ηράκλειο Κρήτης. Ανακτήθηκε 09/01/2022 από: <http://dipe.lak.sch.gr/sxolikesdrastiriotesnews/sexoualikiagogi/GEROUKI.pdf>

Γερούκη, Μ. (2011). *Η Σεξουαλική Αγωγή στο Σχολείο. Θεωρία και πράξη - Οι απόψεις των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: αυτοέκδοση.

Δρακωνάκη Μ., Σιάμου Ε. (2003). *Η αναγκαιότητα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στην εφηβική ηλικία*.

Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού (2017). Επίσημες Θέσεις/ Εκθέσεις/ Πορίσματα Επιτρόπου. *Θέση της Επιτρόπου Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού Λήδας*

Κουρσουμπά αναφορικά με το δικαίωμα των παιδιών σε σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Ιούλιος 2017.

Ηλιάδου Μ., & Παλάσκα Π. (2008). Σεξουαλική συμπεριφορά και νέοι. *Νοσηλευτική*, 47(4):497–506.

Καδιγιαννόπουλος, Γ., Καραβίδα, Μ., Γαλανοπούλου, Ε., & Γαλανόπουλος, Α. (2020). Η σεξουαλική αγωγή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στον ελλαδικό χώρο. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 37(2), 267-272. Ανακτήθηκε 12/01/2022 από: <https://www.mednet.gr/archives/2020-2/pdf/267.pdf>

Καραμολέγκου Κ., (2005) *Διαφυλικές σχέσεις: Διαδρομή στη ζωή με κινδύνους*.

Κιντής, Γ. (2008). Η σεξουαλική αγωγή στην Ελλάδα. Στο Ι. Ν. Παρασκευόπουλος και συν. (επιμ) *Διαφυλικές Σχέσεις: Εισηγήσεις στο Σεμινάριο Κατάρτισης Εκπαιδευτικών-Στελεχών σε Θέματα Σεξουαλικής Αγωγής και Ισότητας των Φύλων*, Τόμος Α' (7η έκδ., σ. 360-371). Ελληνικά Γράμματα.

Κούτα, Χ., & Αθανασοπούλου, Μ. (2009). Η εκπαίδευση για την σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής πολιτικής: βιβλιογραφική ανασκόπηση. *Ελληνικό Περιοδικό της Νοσηλευτικής Επιστήμης*, 2(2), 52-56. Ανακτήθηκε 12/01/2022 από: <https://ktisis.cut.ac.cy/handle/10488/928>.

Κρασανάκης Γεώργιος Ε. (2003) *Ψυχολογία Παιδιού και Εφήβου*.

Κρεατσάς, Γ. (1992). «Σεξουαλική δραστηριότητα κατά την εφηβεία» στο Δραγώνα, Θ. – Ντάβου, Μ. *Εφηβεία, προσδοκίες και αναζητήσεις*. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.

Κρουσταλάκης, Γ. (1995). *Γονείς και παιδιά μπροστά στη ερωτική σχέση*. Στο Παρασκευόπουλος, Ι. Ν. και συνεργάτες (Επιμ.). *Διαφυλακές σχέσεις: Εισηγήσεις στο σεμινάριο κατάρτισης εκπαιδευτικών - στελεχών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και ισότητας των φύλων (α' τόμος)*, (σσ. 402-417). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπρουσκέλη, Β. (2017). *Σεξουαλική αγωγή ανά τον κόσμο, με έμφαση στις ευρωπαϊκές χώρες, για παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας: μία συστηματική ανασκόπηση*. Έρευνα στην Εκπαίδευση, 6(1), 214-227. <https://doi.org/10.12681/hjre.14371>

Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου (2006). *Έρευνα για την υγεία στις διαφυλικές σχέσεις και τη σεξουαλικότητα*. Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου, Ινστιτούτο Αναπαραγωγικής Ιατρικής Κύπρου. Ανακτήθηκε 20/01/2022 από: https://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/agogi_ygeias/erevna_ygeia_diafylikes_sxeseis.pdf

Σταυρόπουλος Α.Μ. (1979). *Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση*, Ελληνική Εταιρία Ευγονικής και Γενετικής του Ανθρώπου, Διεπιστημονικό Συμπόσιο, Αθήνα

Ταντανάσης, Ταμπακούδης, Μανταλενάκης, (1997). *Διάγνωση πρόωρου τοκετού*. Αθήνα: Ελληνική μαιευτική και γυναικολογία.

Τσιάντης Γ. (1987). *Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής - Ψυχοκοινωνικά θέματα* Τόμος Α3, Αθήνα: εκδόσεις Καστανιώτη.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου (2010). *Πρόγραμμα Σπουδών Αγωγής Υγείας*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων. Ανακτήθηκε 27/01/2022 από: http://www.ellinikogala.gr/schools/wpcontent/uploads/2018/09/agogi_ygeias_sto_sxoelio_ky_pros.pdf

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου (2017). Ανακοινώσεις – Εγκύκλιοι. *Πολιτική Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού για τη Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση*. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, Ανακοινώσεις – Εγκύκλιοι. Ανακτήθηκε 14/01/2021 από: http://www.pi.ac.cy/pi/index.php?option=com_content&view=article&id=1651&Itemid=65

Υπουργείο Υγείας Κύπρου (2017). *Εθνική στρατηγική για τα δικαιώματα του παιδιού στην υγεία 2017-2025*. Ανακτήθηκε 14/01/2021 από:

<https://www.moh.gov.cy/moh/moh.nsf/All/CF11E3FEED896019C2258138001FF9E4?Open>

[Documen](#)

Φρούντα, Μ. (2014). *Καινοτομικά Προγράμματα Αγωγής Υγείας στη Μέση Εκπαίδευση: Καθηγητές και Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση Εφήβων* (Σ.Δ.Ε) [Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων]. <http://dx.doi.org/10.12681/eadd/36233>

Χλιαουτάκης Ι., Γουσγούνης Ν. (1991). *Ανάλυση της Σεξουαλικής Συμπεριφοράς των εφήβων της περιοχής της πρωτεύουσας ως προς τη δημιουργία της σεξουαλικής τους ταυτότητας*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 79:44-59.

Νομοθεσία

Νόμος 91(Ι)/2014, Άρθρο 55, «*Νόμος που αναθεωρεί το νομικό πλαίσιο που διέπει την πρόληψη και καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας*», (Ε.Ε. Παρ. Ι(Ι), Αρ. 4451/4.7.2014).